A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE

ÉZIRATKÉNT KIADJA AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
MÓDSZERTANI OSZTÁLYA

4. ÉVFOLYAM

1958. 2. SZÁM

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE

Kiadja
az Országos Széchényi Könyvtár
Módszertani Osztálya

4.évf. 1958. 2.sz.

A Könyvtári Figyelő elődje - a Könyvtári Tájékoztató - 1957 6.száma cikksorozatban számolt be az 1956.május 23.-i berlini Könyvtárosértekezletről és közölte az alábbi előadások anyagát:

Tiemann, H.: Uj olvasótermi feladatok az általános tudományos könyvtárakban.

Hofmann, G.: Olvasóterem-könyvtárak az Amerikai Egyesült Államokban.

Wieder, J.: Az olasz könyvtárakban szerzett olvasótermi tapasztalatok.

Lapunk jelen számának bevezető cikke szerves folytatása az emlitett értekezleten elhangzott előadások anyagának és további adalék az uj olvasótermi megoldásokhoz.

A Könyvtári Figyelő szerkesztősége.

Liebers, G.:

AZ UJ OLVASÓTERMI MEGOLDÁSOK ÉPITÉSZETI KÉRDÉSEI+

A mai könyvtárosértekezlet fő előadásában elhangzott gondolatok fordulatot jelenthetnek a német könyvtárépitkezés történetében. Ezzel a fordulattal olyan fejlődés irányát követnők, amely másutt, különösen

+ Az 1956.május 23.-i berlini könyvtárosértekezleten elhangzott előadás.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

az Amerikai Egyesült Államokban, már nagy utat tett meg. A hármas tagoltságu könyvtár klasszikus formája, amelyben a raktár, az olvasószolgálat s a feldolgozás egymástól élesen elkülönül, bár egyelőre csak egyetlen helyen, s csak korlátolt mértékben - mégis kezd már fellazulni. Ez a fellazulás főként a raktár és az olvasóterem közötti határterületen, azaz a könyv és az olvasó között megy végbe. Nálunk ez a folyamat jellemző módon az olvasóterem oldaláról indul el. Nemcsak az olvasó hatol be a raktárba, ahogyan ez Amerikában már régtől fogva történik, hanem a könyv is elindul az olvasó felé, amennyiben egész raktárrészleteket helyeznek át az olvasótermekbe.

Amerikában a választó határok mindkét irányban mozgásba jöttek. A megnyilt raktárhelyiségben az egyes munkahelyeken felül az olvasók számára fenntartott helyekből már nagyobb szigetek is létesülnek. Másrészt az olvasótermek mind inkább könyvekkel telnek meg, s egész raktárrészek tolódnak át az olvasótermekbe. Most már csakugyan olvasó-"termekről" beszélhetünk, mert az eddigi egyetlen nagy olvasóterem több szakolvasóra bomlik. Az olvasóterem tagozódása megfelel a raktár hasonló jellegü tagozódásának, s a kettő egymásnak megfelelő részei áthatolnak egymás területére, miáltal vegyes jellegü határterületek keletkeznek. Az amerikaiak ezt "intermingling of reader and book space"-nek /az olvasó és a könyv elhelyezésére szolgáló terület összevegyülésének/ mondják. Az "intermingling" szó hallatára az európai könyvtáros minden hajaszála bizonyára az égnek áll, hisz eddigi tervezgetéseiben következetesen mindig arra kellett ügyelnie, hogy az olvasók, a könyvtári dolgozók s a könyvek utjai ne keresztezzék egymást. Természetesen itt sincs szó összevissza-ságban történő kereszteződésekről, hanem a határterületek egymásba való hatolásáról.

A fentiek értelmében a könyvek elhelyezése tekintetében különböző mélységü övezetek állnak elő:

1/ Olvasótermek, helyesebben szólva, olvasótérségek, - mert itt már nem igen beszélhetünk zárt termekről, hanem inkább csak olyan helyiségekről,- mélyeket mindössze állványok tagolnak, illetve határolnak el egymástól.

2/ A szakterületek szabadpolc-rendszerü részei, - hiszen ezekről van szó, - melyek lazább, nyiltabb alakban megvalósitott raktárak.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

3/ Az összpontosított, de azért a közönség számára is nyitva álló tulajdonképpeni raktár szilárd magja.

Ideális esetben mindezek a területek, kívülről befelé haladva, ugyanazon a szinten, egymással közvetlen kapcsolatban állnak. Ez leginkább a korszerű vázas építkezés széles, fal nélküli, csak oszlopokkal tagolt emeletei által valósítható meg; az ilyen emeletek mindenütt egyforma teherbíróképességgel rendelkeznek, ezért bármelyik helyen koncentrált raktárak is létesíthetők. Ujabb, különösen tanulságos példát nyujt erre a megoldásra a detroit-i Wayne Egyetem Könyvtára. A könyvtár épülete 800.000 kötet elhelyezésére alkalmas és 2.200 ülőhelyet foglal magában. Az alagsori raktárból s a különféle olvasószolgálati és feldolgozó helyiségből álló földszint felett emelkedik a két, egymásnak teljesen megfelelő beosztású emelet; ezek mindegyike egy-egy szakcsoport befogadására szolgál. Ezeknek az emeleteknek külső oldalain találhatók, egymástól csak polcok által elválasztva, az olvasók rendelkezésére álló helyek, mégpedig az egyik oldalon az "undergraduates" /végbizonyitvánnyal nem rendelkező hallgatók/, a másikon pedig a tulajdonképpeni tudományos dolgozók számára. Ezekhez csatlakoznak befelé haladva a fülke formában felállitott könyvállványok, az egyik oldalon az undergraduates használatára 25.000 kötettel, a másik oldalon pedig a koncentrált raktárterületek 125.000 - 125.000 kötettel. Az egyes emeletek középső részét a könyvkölcsönző szolgálat foglalja el a tájékoztató-szolgálattal és az illető szakcsoport katalógusával egyetemben; ugyancsak itt vannak elhelyezve a lépcsők, a felvonók s azok a termek, amelyek gépi berendezésekkel vannak felszerelve.

Nagyon jellemző, hogy ebben a könyvtárban csakugy, mint a legtöbb ilyen jellegü korszerü épületben, az imént emlitett részek alkotják az épület tulajdonképpeni középpontját. Többé nem a nagy olvasóterem foglalja el a központi részt, de nem is a raktár, amely megkötöttség nélkül, szabadon tolható ide, vagy oda, - hanem a valamennyi emeletszinten végigfutó müszaki szalag, a közlekedés céljaira szolgáló eszközökkel - lépcsőkkel, felvonókkal -, s a mellékhelyiségek, ugy mint mosdók, toilettek és konyhahelyiségek. Ennek nemcsak szervezeti, hanem épitészeti okai is vannak: a lépcsőket és a müszaki berendezéseket ui. már eleve meg kell tervezni, helyüket nem lehet többé megváltoztatni, ezért olyan helyre,

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

- legelőnyösebben az épület közepére - próbálják őket összpontositani, hogy az emeletszintek fennmaradó részével szabadon lehessen rendelkezni.

A hagyományos formák fellazitására irányuló törekvésnek ezeket a legtávolabbi kihatásait nem azért ismertettem, hogy itt, a mi körünkben hangulatot keltsek mellettük, hanem,hogy elénk vetitsem, milyen háttér előtt folynak le az uj olvasótermi megoldásokra irányuló fáradozásaink. Nem zárkózhatunk el ezzel kapcsolatban az elől, hogy mi is meg ne vitassuk, milyen előnyök származhatnak az ilyen nagy szabad felületekből az olvasó- és feldolgozó szolgálat számára, függetlenül attól a zárt raktárépitkezéstől, amellyel nálunk valószinüen továbbra is számolnunk kell.

A meglévő épületeknél arra kell a tervezésnek korlátozódnia, hogy a legalkalmasabbnak látszó termeket kikeresse, átalakitsa, illetőleg átcsoportositsa. Ha azonban uj épületet emelünk, akkor felmerül a kérdés, hány termet kell ezeknek az uj feladatoknak elvégzésére előirányoznunk, s hol kell ezeket felépitenünk. De ugyan ki láthatja azt előre, mennyit kiván majd a szabadpolc-rendszerü könyvekből tiz év mulva rendelkezésre bocsátani, hányat és milyen szakterületek köréből? Ez azonban legkevésbé a tulajdonképpeni olvasótermekre vonatkozik. Mert az ülőhelyszükségletet még körülbelül ki lehetne előre számitani; s ha van az embernek még némi bizalma a statisztika tudománya iránt, akkor bizonyos vonatkozásban nyugodtan is nézhet a jövő elébe. A szabadpolc-rendszerü elhelyezés tekintetében azonban eddigelé semmi tapasztalattal nem rendelkezünk; egyébként is azok a megszokott aggodalmak, amelyek a könyveknek a raktárhelyiségben szakrendszer szerinti elhelyezése során fel szoktak lépni, itt is ránk fognak törni s bizonytalanságot fognak okozni.Igy azután szükségképpen oda lyukadunk ki, hogy lehetőleg olyan kiterjedt felületekre tegyünk szert, amelyekkel szabadon rendelkezhetünk. Ezzel kapcsolatban külön öröm számunkra, ha terveink kivitele elé lehetőleg kevés fal gördit akadályt.

A nagy könyvtárakban arra a következtetésre jutunk, hogy az olvasótermet és a szabadpolc-rendszerü területet szakok szerint kell felosztanunk. Ilyen jellegü megoldást hallottunk Hamburggal és Münchennel kapcsolatban. Ebben az esetben az olvasóteremnek és a szabadpolc-rendszerü he-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

lyiségeknek gyakran egymás felett kell elhelyezkedniök. Ez azonban korlátozza a szabad mozgást, s komolyabb statikai számitásokat tesz szükségessé. Ebben az esetben ui. fokozottabban kell ügyelnünk arra, - az eddig használatos termek és falipolcoktól eltérően, - hogy a födém rendelkezik-e az összpontositott könyvmennyiségnek megfelelő teherbiróképességgel. Ha ebből a problémából indulunk ki, akkor is arra a következtetésre jutunk, hogy a többféle beosztást lehetővé tevő vas- és vasbeton-vázépitkezés egyenletes teherbirásu födémjét kell alkalmaznunk, legalábbis az épület jelentős része tekintetében. Ha az épitési technika manapság már a közönséges vázas épitkezés esetében is azt ajánlja, hogy a födémek épitésekor négyzetméterenként 500 kg. hasznos megterhelést vegyenek figyelembe, akkor ez az előirás a mi igényeinket is kielégiti.

Az egyes szakterületeket összekötő lépcsők utján kiküszöbölhetjük azt a hátrányt, amelyet a több emeletre való kiterjedés magában véve jelent. A lépcsőjáratoknak azonban kisméretüeknek és észrevétleneknek kell lenniök, nem pedig olyan, általánossá vált lendületes és szabadon lebegő diszépitményeknek, amelyek vese-, szív-, vagy vizcsepp-alaku széles nyilásokban visznek a felsőbb emeletek felé, hogy azután fent bájoshajlatu galériák legyenek kialakithatók. Bár az ilyenfajta épitményelemek a felavatási ünnepség alkalmával kétségkivül nagy hatást gyakorolnak a jelenlévőkre, viszont ugyanakkor a nyilt épületszerkezet minden előnyét is kiküszöbölik. Ilyenek megléte esetén ui. mindig ugyanolyan belső elrendezésre lehet csak gondolnunk, s ezzel a beépitett tér rendeltetését tartósan meg is határoztuk.

Azt a kérdést is feltehetjük, vajon lehet-e továbbra is fényüzően magas mennyezeteket alkalmaznunk olyan nagy felületek felett, amelyeken mindössze 2,30 m. magas könyvpolcok állnak. A teremátalakitás alkalmával itt meg lehetne valamit takaritanunk abból a magas költségből, amit a nagy teherbirásu födém kialakitására kell forditanunk. Nagy térhatás biztositása végett sincs szükségünk magas mennyezetekre, mert nagymennyiségü könyvnek szakcsoportok szerint való felosztása által ugyis kisebb, könyvpolcoktól határolt területeket nyerünk, amelyek fölé elegendő az alacsonyabb mennyezet is. A tagolatlan, nagy felületek fölé, amelyeken mindössze csak asztalok és székek állnak, természetesen ma-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

gas szabadtérnek kell borulnia. Igy áll azután elő a nagy, reprezentatív külsejü terem. Ma azonban nem gyárcsarnokok reprezentativ méreteit egyhanguságát s ürességét akarjuk olvasóinknak nyujtani, hanem lakályos helyiségeket kivánunk adni, egyéni légkörrel: olvasó- és dolgozó"szobákat", nem pedig egyetlen termet. Az olvasó"terem"-nek ez a ránk maradt fogalma a külső alakra is elhatározó kihatással volt, sőt még ma is van.

Ha mi most arra törekszünk, hogy a könyveket, vagy legalábbis nagyobb részüket tér tekintetében is az olvasók közelébe hozzuk, akkor a reneszánsz és a barokk-könyvtártermek funkciója, nem pedig alakja lebeg szemünk előtt, fényüző faliszekrényeivel, illetve polcaival és ünnepi galériáival. Inkább a Bodleiana könyvtárra, vagy pedig a cambridge-i Trinity College könyvtárára gondolunk a maguk rézsutosan felállitott polcrendszerével, amely az angolszász világban még később is sokáig hatott. Amikor azonban a korszerü használati könyvtár kialakult akkor a barokk teremépitkezések már nem feleltek meg többé az egyre növekvő könyvállományok követelményeinek. A zárt raktárhelyiség nyujtotta müszaki lehetőségek viszont számüzték a könyveket a munkatermekből.Hiszen bármikor módjában állt az embernek - az idők előrehaladtával már csőposta és felvonó utján is -, hogy felhasználja és kézbeadja azokat. Igy került sor annak idején arra, hogy a korszerü raktárkönyvtár kiszoritotta a "könyvtártermet". Amikorra azonban ez a rendszer müszaki tekintetben tökéletességének már-már tetőpontjához érkezik, ujból elégedetlenkedni kezd az ember ezeknek a helyiségeknek könyvhiánya miatt s uj megoldás szerint ismét érintkezést akar az emberek és a könyvek között teremteni - ideértve a kölcsönzésre váró könyveket is.

Hol helyezzük mármost el a raktárból kihozott könyveket? Adott épület esetében bizonyára azt fogjuk mérlegelni, nem alakithatnánk-e ki szabadpolc-részt a meglevő olvasótermen vagy olvasótermeken belül. Ha az olvasóterem emeleten van elhelyezve, ez a kérdés szervezeti oldalán kivül mindenekelőtt a statika szempontjából kiván megvizsgálást. Felmerülhet azonban annak a gondolata is, nem találhatunk-e megfelelő helyiséget vagy közvetlenül mellette, vagy legalábbis a közelében, illetve, hogy nem lehetne-e a tulajdonképpeni raktárhelyiség egy részét az olvasószolgálat céljaira szolgáló helyiségek felől könnyen megköze-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

lithetővé tenni - s a raktárhelyiség többi részétől elkülöniteni. Bármelyik megoldásra kerüljön is sor, vigyáznunk kell arra, hogy az olvasóterem, a szabadpolc-rendszerü rész és a raktár helyiségei a szükséges térbeli összeköttetésben álljanak egymással. Arra kell törekednünk,hogy a raktár a közelben legyen; mert csak igy lehet biztositanunk, hogy a könyvek kicserélése és kiegészitése során ne kelljen a könyveket nagyobb távolságra szállitani. Ideális megoldást az jelentene, ha a könyvkölcsönzés is szoros kapcsolatban állhatna az emlitett három rész mindegyikével.

A szabadpolcok felállitása tekintetében a következő lehetőségek kinálkoznak:

1/ A helyiség térségében szabadon felállitott különálló kettősállványok.

2/ A helyiség térségében haránt felállitott, koncentrikus könyvállvány-sorok, amelyek vagy a belső, hosszanti faltól indulnak ki,vagy a helyiség térségének közepén hosszanti, vagy haránt irányban futnak. Az utóbbi esetben egyuttal az egész helyiség is részekre bomlik s tagolódik.

3/ Ezeknek a szabadpolc-soroknak fülkék utján való tagolása. Ez a megoldás többek között azzal az előnnyel is jár, hogy igy aránylag nagy látófelületeket nyerünk s - szakrendszer szerinti felállitás esetén - a polcok könnyebb áttekinthetőségét biztositjuk. Ugyancsak a könnyebb áttekinthetőség végett arra is vigyáznunk kell, hogy a polcsorokat ne tulságosan rövid haránti részekből állitsuk össze. A tengelytávolságnak is nagyobbnak kell lennie, mint a zárt raktárhelyiségben, és pedig legalábbis olyan nagynak, hogy a polcok között lehajolva álló olvasó zavarása nélkül lehessen végigmenni.

4/ Végül lehet ezeket az állványsorokat egymás felett, két szinten is elhelyezni oly módon, hogy könnyü hamisfödémet huzunk vagy egy nagyobb helyiség hosszanti vagy harántfala mellett, vagy akár két helyiség között; ebben az utóbbi esetben a polcrész mind elválasztó,mind pedig összekapcsoló szerepet tölt be. Ezen a megoldásmódon természetesen nem a már emlitett modern nagygalériát értjük, sem pedig a régebben használatos keskeny galériákat. A galériák - különösen ha több oldalon futnak végig - könnyen összeszükithetik és homályossá tehetik a helyi-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

séget. A félemelet, jobban mondva a kettős szintü s egy oldalon elhelyezett raktárrész azonban különálló zárt téregységet alkot, amely a főhelyiség hatását nem hogy csökkenti, hanem élénkebbé teszi. Ezzel egyuttal ismét egy olyan magasabb főhelyiséget is nyerünk, amely mindkét be-, illetve hozzáépitett raktárszinthez egyaránt hozzátartozik. Itt azonban ez a helyiség nem üres reprezentációs célokra szolgál, hanem funkció szerepet tölt be.

Ha a szabadpolcrész következtében többen jutnak az olvasóterembe vagy ennek közelébe s ezáltal ott nagyobb jövés-menésre kell számitanunk, akkor az eddiginél nagyobb figyelmet kell forditanunk a zaj tompitására is. Hatékony zajtompitó eljárások alkalmazásával az olvasótermekben folyó munka zavarását szinte teljesen ki lehet küszöbölnünk. Hangtompitóréteggel bevont alsó padozatra helyezett, parafa- vagy gumilapokból álló, ruganyos padló a lépések zaját teljesen elnyeli. Elegendő vastagságu zajelnyelő vakolat s szabadon függő mennyezetként alkalmazott tompitólapok pedig a keletkező egyéb zajt fogják fel.

Az olvasóteremre váró uj feladat a világitás módjának megválasztására is kihatással van. Az egész helyiség megvilágitása az eddiginél is jobban háttérbe fogja szoritani a dolgozóhelyek külön-külön való megvilágitását; a helyiség egyre több és több részének kell ui. állandóan megvilágitva lennie. Ha pedig a számtalan polcot külön-külön akarnók megvilágitani, az egész helyiség szempontjából egyenetlen s nyugtalanitó megvilágitást nyernénk. A hosszu égéstartam figyelembevételével inkább világitócsöveket, mint lámpa megvilágitást kell alkalmaznunk. Ilyen megoldással ezenkivül árnyékmentes megvilágitást is biztosithatunk, ami fontos követelmény a szabadban álló polcok szempontjából. - Attól manapság már nem kell tartanunk, - ami azelőtt komoly gondot okozott, - hogy a megvilágitás tulzott mérvü lehet. Ma már meghonosodott az üvegből való külső fal; ez előnyösebb, mint az olyan megosztott fal, amelynél az ablak csak a polc fölött kezdődik. A mélyen lenyuló ablak, illetve az üvegfal a bőséges világosságon felül mindenekelőtt a külvilágba való kitekintést is lehetővé teszi; ettől manapság már nem félünk, hanem egyenesen keressük azt.

Tudatosan mellőztem eddig egy, egyébként igen fontos kérdést, nevezetesen a térszükséglet kérdését. Az a körülmény, hogy az épület belse-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

jéből a szigoru határok kiküszöbölődtek, a koncentrálódás bizonyosmérvü enyhülését eredményezte s szükségképpen az alapfelületek megnövekedésére vezetett. Egy 16 négyzetméteres, kétablakos, kétajtós, kályhával fütött szobában gyakorlatilag csak egyféleképpen lehet a butorokat elhelyezni; kétszer olyan nagy méreteknél már sokkal szabadabban szárnyalhat a fantáziánk. Ez azonban korántsem jelenti, hogy a tágas tér követelményének feltétlenül azokhoz az alapformákhoz kell vezetnie, amelyek manapság az uj épületek tervrajzaiban egyre-másra felbukkannak, hogy ti. egy tulzottan magas, keskeny tornyot ugyancsak tulzottan lapos, nagykiterjedésü más épületrészekkel vesznek körül. E mellett ilyenkor különálló épülettagként jelentős szerepet tölt be a nagy,egyszintü olvasóterem, amelyre szeretnek érdekesen rézsutos, vagy lengő tetőt ráhelyezni. Az ilyenfajta épület a későbbi fejlődés szempontjából egyszer még ugyanolyan komoly akadályt jelenthet, mint a régebbi időkből származó, kupolával és felső világitással ellátott kerek vagy félköralaku termek. A belső szervezetre, de mindenekelőtt arra való tekintettel, hogy a jövőben esetleg változtatásokra, átalakitásokra kerülhet sor, sokkal helyesebb eljárás lesz, ha az olvasótermet épitészetileg nem szigeteljük el, hanem az olvasószolgálat és a feldolgozószolgálat céljaira szolgáló térségbe vonjuk bele. A hamburgi "Lesesaalhaus" kb. meg is felel ennek a követelménynek. Ebben az esetben az elkülönitő határok nyitva állnak, s az olvasóterem és a szabadpolc közötti arány megváltoztatható. Ilyenkor az sem okoz bajt, ha több ilyenfajta emeletet helyezünk egymás fölé; a fontos csak az, hogy elég nagy kiterjedésüek és szabadonállóak legyenek.

Ilyen szigorubb értelemben vett koncentráció révén a terjeszkedésre is lesz elegendő lehetőség. Az viszont kétségtelen, hogy magasabb lesz a térszükséglet. A könyvtárépületek tervezőinek évtizedeken keresztül az volt a legfőbb büszkesége, hogy az épület hasznos térfogatát a könyvállomány kivánt kötetszámának tekintetbevételével négyzet és köbcentiméternyi pontossággal kiszámitották. Magára a raktárhelyiségre vonatkoztatva ez a követelmény természetesen továbbra is fennáll;ha azonban az állomány felhasználását valóban aktivvá akarjuk tenni, akkor már nem szabad a centiméterekre is tekintettel lennünk. Ahol embereknek kell jönniök-menniök, s ahol könyveket kell nagyobb mennyiségben megkö-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

zelitenünk, ott szabad területre van szükség. Ezért meg kell változnia a könyvtárral kapcsolatos eddigi térfogalomnak is, mint ahogyan megváltozott ez az iskolák és kórházak tekintetében is. A könyvtár, még a tudományos könyvtár is, éppen olyan nyilvános és közhasznu intézmény, akárcsak az iskola és a kórház. Miért ne fejlődhetnék tehát ugyanigy korunk jól megalapozott követelményeinek megfelelően a tér tekintetében is?

Eredeti cim: Baufragen bei neuen Lesesaalformen.
Megjelent: Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie, 1956. 3.sz. 206-212.lap.
OSzK.ford.sz.: 1916.

ROMÁN KÖNYVTÁROS EGYESÜLET

A közelmultban alakult meg a Román Könyvtáros Egyesület.....abból a célból, hogy tagjainak szaktudását és müveltségi szinvonalát emelje és a könyvekkel kapcsolatos munka megszervezését megjavitsa.

Az Egyesület együttmüködik a Müvelődésügyi Minisztériummal és mindazokkal az állami intézményekkel és szervezetekkel, amelyek a romániai könyvtárak hálózatának müködéséért felelősek, s javaslatokat tesz a könyvtári és bibliográfiai tevékenység megjavitására és könyvtári gyüjtemények, illetve katalógusok létesitésére. Az Egyesület tervbevette, hogy a szakmai problémák megvitatására nyilvános ankétokat rendez és közzéteszi a román és a külföldi könyvtárakban meghonositott uj eljárásokra vonatkozó ismertetéseket és jelentéseket.....

Az Egyesület "Indrumar bibliologic" cimmel annotált utmutatót adott ki, mely kalauzul szolgál a könyvtárak szervezetére, a bibliográfiára és a dokumentációra vonatkozó román és külföldi szakirodalom tanulmányozásához.

Eredeti cim: Rumanian Library Association.
Megjelent: Unesco Bulletin for Libraries, 1958. 2-3.sz. 64-65.lap.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Ernestus, H.:

AZ AMERIKAI EMLÉK-KÖNYVTÁR

Történeti háttér és szerepkör

Az American Memorial Library /Amerikai Emlék-Könyvtár/ gyökerei egyrészt Berlin második világháboru utáni történetébe, másrészt pedig korunk közmüvelődési könyvtár-eszméjének fejlődési és megvalósitási korszakába nyulnak vissza. Történetének első része az 1945 utáni években indul el.....

.....

A könyvtár épitészeti megtervezése sok nehézséggel járt, mert Németországban az első világháboru óta nem épült olyan nagyméretü könyvtár, mint a tervezett Emlék-Könyvtár. Nem csoda tehát, ha a beérkezett 194 épitészeti pályázat közül egyetlen egyet sem lehetett minden vonatkozásban kielégitőnek tekinteni. Végülis a dijnyertes épitészek közül egy négytagu csoportot biztak meg a végső terv kidolgozásával. Az épület alapkövét 1952 junius 29.-én tették le. Két évvel később, 1954 szeptember 17.-én az American Memorial Library-t már át is adták a közönségnek.

Az épület és fekvése

Azt a körülményt, hogy az American Memorial Librarynek mint központi könyvtárnak valamennyi kerület lakosát ki kell szolgálnia, már fekvése is kifejezésre juttatja. Az épületet ui. a Blücherplatzon, Kreuzberg kerület egyik forgalmas terén emelték. Ez Nagy-Berlin tulajdonképpeni központja. A földalatti vasut, az autóbusz és a villamosvasut, továbbá a közelben levő vasutállomás a világváros legtöbb részével megfelelő összeköttetést létesit.....

Az épitmény a tér alakját követve, enyhén ivelt. Egy hatemeletes, 233 láb[+] hosszu, 30 láb széles és 70 láb magas fő-, s egy ala-

[+] 1 láb = 30,48 cm. /Szerk./

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

csonyabb melléképületből áll. Ezt a magas épitményt az egyemeletes, alacsonyabb épület oly módon egészíti ki, hogy részben körül is öleli. Az alacsonyabb épületnek a főépitmény mögötti, 57 láb széles és 273 láb hosszu része teszi ki a tágas olvasóterem nagyobbik felét. A melléképület Kelet felől megkerüli a magas épületet és olyan alakot ölt, hogy helyet biztosit egy előadóterem számára. Az alacsony épitmény az épület homlokzati részén bejárati hall formáját veszi fel. Az egész épitmány alapanyagául acél és beton szolgált és az épület külsejének esztétikai hatása éppen abban a nagy ellentétben áll, amely a kagylóvonalszerüen kiképzett tetejü és hatalmas üvegfalakban bővelkedő alacsony épület és a komor jellegü szürke pala négyszögekből álló homlokzatu magas épület között mutatkozik, amelynél a négyszögek kereteit világos árnyalatu beton bordázatok és azonos méretü ablakok alkotják. Az egész épület alatt végighuzódó alagsort főként raktárak foglalják el; ezeknek befogadóképessége kb. 400.000 kötet. Az alagsor többi része az elektromos-és vizvezeték-rendszert, továbbá a koksz-tüzelésü melegvizszolgáltató berendezést és a levegő-kondicionáló berendezést foglalja magában. A fütőberendezés a hőmérséklet mérését és a külső hőmérséklethez igazodó szabályozását teljesen automatikusan végzi; ez a maga nemében az első ilyen berendezés Németországban. Az alagsorban ezenfelül még a személyzet használatára szánt ruhatár és egy dolgozószoba található. Két, aránylag kisebb méretü lépcsőfeljárat vezet fel az emeletekre. Ezeknek kiegészitésére két személyfelvonó szolgál, melyek közül az egyiken tárgyakat is szállitanak. Egy harmadik felvonó kizárólag könyvtargoncák szállitását végzi. Két kisebb könyvfelvonó és egy önmüködő csőpostarendszer az alagsort a magasabb emeleteken levő raktárakkal köti össze. Ezenfelül öt önmüködő könyvfelvonóból álló rendszert épitettek be, amely az alagsori raktárakat összeköti az első emeleten levő öt olvasótermi osztály könyvtárosainak iróasztalával. A könyvek,illetve folyóiratok kérése kérőlapok utján történik. A kérőlapokat tartódobozba téve olyan csövön keresztül juttatják le, amely közvetlenül a könyvfelvonók közelében, az alagsori raktárpolcok közé vezet. Hogy a felesleges jövés-menést kiküszöböljék, a raktárban a könyvek szakok szerinti elrendezése megegyezik az illető olvasótermi szakcsoportok elhelyezésével. A különféle akusztikai és optikai jelek világosan mu-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

tatják a felvonó helyzetét s az olvasónak nem is kell a kért könyvre 2-5 percnél tovább várnia. Az a tény, hogy ezek a könyvfelvonók és a könyvtárosok megfelelő irásasztalai minden különösebb nehézség és költség nélkül tizenhat különböző ponton helyezhetők el, mutatja azt a rugalmasságot, melyet a könyvtár tervezői célul tüztek maguk elé s meg is valósitottak.

Az épület homlokzati részén lévő földszinti belépőhallba szárnyas üvegajtók vezetnek. Ebből nyilik egyrészt az előadóterem, másrészt a tulajdonképpeni könyvtár. A 327 ülőhelyes előadóterem a könyvtár hatóterületének kiterjesztésére irányuló propaganda-tevékenység tulajdonképpeni központja. Az előadóterem szinpaddal és filmvetitőberendezéssel, zongorával, hangszóróval, magnetofonnal és diapozitiv-vetitővel van felszerelve. A bejárati hall ruhatárral is el van látva, s az olvasóterembe tartó olvasóknak itt kell kabátjukat, aktatáskájukat, stb. elhelyezniök. Mielőtt az olvasó elérné az olvasótermet, olyan termen kell keresztülhaladnia, amelyet a hallról és az olvasóteremtől üvegfalak és ajtók választanak el. E helyiség jobboldalán hosszu pult van, ennél történik a kikölcsönzött könyvek visszavétele, a kölcsönzési határidő meghosszabbitása és az ujonnan jelentkező olvasók nyilvántartásba vétele. A szemközti pult az otthoni olvasásra kikölcsönzött könyvek kiadására szolgál. Az olvasók - mielőtt ujból a hallba térnének vissza - valamennyien ellenőrzésen esnek keresztül.

Az olvasóterem, mely teljes egészében kitölti az alacsony épületnek a magas épület hátsó oldala mögé kiugró részét, 273 láb hosszu és 57 láb széles. Az olvasóterem nyugati irányban a magas épület földszintjén is folytatódik, s ezzel további 30 lábat nyer. A hallt három oldalról hatalmas üvegfalak határolják, amelyek az alacsony ablakpárkányoktól egészen a kagylóvonalszerüen bevágott mennyezetig nyulnak 17 1/2 lábnyi magasságba. Ez a magasság a belső fal irányában fokozatosan 13 lábnyira csökken; ez a megoldás, továbbá az a körülmény, hogy a hall belső része feletti tetőzeten szabályos távolságokra tetőablakokat helyeztek el, a hall minden pontján megfelelő megvilágitást biztosit. Besötétedés után az egyenletes világosságot a mennyezeten elhelyezett, szórtsugaru világitóberendezés szolgáltatja. A lehető legnagyobbfoku rugalmasság biztositása végett az egész hall kiképzése válaszfalak

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

nélkül történt oly módon, hogy a tartóoszlopokat szorosan a külső falak közelében, egymástól 13 lábnyi távolságra helyezték el. Ez alól csupán egy kivétel van: üvegfal választja el a hall keleti végén a gyermekosztályt. Ennek a rugalmassági alapelvnek a megvalósitása csak zajelnyelő anyagok alkalmazása révén vált lehetővé. Tizennyolchónapi tapasztalat után 1956 áprilisában a könyvtár vezetősége arra a következtetésre jutott, hogy több polcot kell az olvasóteremben elhelyezni, hogy igy összesen mintegy 100.000 könyv elhelyezése váljék lehetővé.

Ebből az alkalomból a polcok elhelyezésének rendjében is változás történt. Az egyes szakcsoportok most már teljesen elkülönülnek egymástól s csak a belső fal és a polcok közötti átjárón közelithetők meg. Ilyen módon, mivel csökkent az olvasók jövése-menése okozta zavar, egyben a munkafeltételek is megjavultak azok számára, akik az ablakok mellett elhelyezett asztalokat és székeket veszik igénybe. A terem ülőhelyeinek száma 185. - A külső kép igen tetszetős: a jól gondozott kert kellemes szinei s a mögötte elterülő régi temető fái - a Blücherplatz élénk forgalmának meglepő ellentéteként - a nyugalom csendjét jelentik az olvasók számára.

Magának az olvasóteremnek szinei is nagyban hozzájárulnak ahhoz, hogy az olvasóban harmonikus és kellemes benyomás alakuljon ki. A falak és a gumi padlózat világossárga és vörösessárga szinárnyalatai, a világoszöld mennyezet, a pasztelszinü függönyök, a fekete és türkiszkék szinü müanyagból készült asztal- és polcfelületek, az asztalok és székek krómmal befuttatott lábai, a világoszöld polcok feketeszinü függőleges támasztórészei kellemes kontrasztot alkotnak a tiz- meg tizezernyi könyv más-másszinü kötésével.

A butorzat megtervezésében mind az épitészek, mind a könyvtárosok arra törekedtek, hogy a müszaki követelményeket összeegyeztessék az esztétikai szempontokkal. Az esztétikai szempontok a kecses és könnyed formák mellett szóltak, mert a butorok csak igy állhatnak összhangban az olvasóterem világos jellegével. Takarékossági szempontokból az észszerüség határain belül, olyan szabványdarabokat és butorokat is felhasználtak, melyeket egyes cégek ajánlottak fel korábban a könyvtár számára.

A Helytörténeti osztály /Berlin-Gyüjtemény/ kivételével minden

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

olyan osztály megfelelő elhelyezést nyert a földszinten, amely nyitva áll a közönség számára. Az Olvasóterembe lépve szemben velünk az Általános tájékoztató és felvilágositó osztályt találjuk; ehhez csatlakozik baloldalt az Általános könyvforgalmi osztály, amely szépirodalmi és ismeretterjesztő irodalmi munkákat bocsájt a közönség rendelkezésére. A baloldal legszélén, üvegfal mögött, található a gyermekkönyvtár. Ez az osztály - a legujabb bővitési terveknek megfelelően - abba az alagsori épületrészbe fog kerülni, amelyet az általa jelenleg elfoglalt helyiség mellett, ennek közvetlen közelében épitenek. A gyermekkönyvtár jelenlegi helyisége majd a serdülők könyvtárának elhelyezésére fog szolgálni, mely eddig az ismeretterjesztő osztály helyiségeiben volt. Az Általános tájékoztató és felvilágositó osztályhoz jobboldalt a Humán müvelődési osztály csatlakozik, ezt viszont a Müszaki-, természet- és társadalomtudományok osztálya követi. Az olvasóteremnek az a része, amely már a magas épület földszintjének egyik felét alkotja, a Szépmüvészeti- és Zeneosztály elhelyezésére szolgál. Ezt a részt is csak a tartóoszlopok egy másik sora közé állitott könyvállványok választják el az olvasóterem nagyobbik felétől.

Ha a felső emeleteken rendelkezésre álló területet vesszük szemügyre, nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy a magas épület szélessége mindössze 30 láb; olyan előny ez, amely a nappali világosság teljes felhasználását lehetővé teszi. Itt is - akárcsak az olvasóteremben - eredményesen alkalmazzák a mennyezetvilágitást.

Az első emeleten - a kis házi büffén kivül - a Feldolgozó osztály vezetőjének és néhány tisztviselőjének dolgozószobái találhatók.

A második emeletet a könyvtárigazgató, az igazgatóhelyettes s a személyzeti ügyeket intéző titkárság helyiségei foglalják el. Van itt még egy kis tanácskozóterem s néhány dolgozószoba a Különgyüjtemények osztályainak vezetői és dolgozói számára.

A harmadik emeleten vannak a "Berlin helytörténeti osztály" helyiségei. Ezen az emeleten ezenkivül még egy nagyobb tanácskozóterem, a Berlini Könyvtáriskola helyiségei s néhány kisebb terem található a / - 65 mellékállomással biró -/ telefonközpont, a könyvtár grafikusa és a fényképészeti laboratórium számára.

A negyedik és ötödik emelet, melynek alacsony /mindössze 8,5 és

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

9,5 láb magasságu/ mennyezete van, további - 170.000 kötet befogadó képességü - raktárak céljára épült. Ezeket az emeleteket azonban ezidőszerint a könyvkötészet foglalja el. .....

A könyvtár müködése, szervezete s az eddig szerzett tapasztalatok

.....

A könyvtárnak meg kellett találnia saját szervezeti alakját; ez az alak részint külföldi, részint németországi tapasztalatok tekintetbevételével formálódott. Az igazgatónak és helyettesének vezetése alatt a következő nagyobb szervezeti egységek vannak:

Feldolgozó osztály
Kölcsönző osztály
Általános tájékoztató és felvilágositó osztály
Általános könyvforgalmi osztály
Gyermekosztály
Ifjusági osztály
Szakgyüjtemények
Sajtóosztály.

Feldolgozó osztály. Abból a célból, hogy a könyvek, hirlapok és folyóiratok gyors és gazdaságos feldolgozása biztositható legyen, a megrendelést, az állománybavételt, a katalogizálást és az anyagnak a könyvtárban való felhasználása fizikai előkészitését központilag, egyetlen osztály tisztviselői végzik. Ez az eljárás eredményesnek bizonyult. A könyvek megrendelése az egyes osztályok vezetőinek javaslata alapján történik. Ujabban bevezették a könyveknek betekintésre való beküldését, s ezért sok könyvkereskedés ma már rendszeresen megküldi egy-egy szakterület legujabb kiadványait. A szerzeményezésre, elhelyezésre és a példányszámra vonatkozó végső döntés az igazgató kezében van. A nehezebb kérdéseket külön osztályértekezleteken szokták megvitatni. Az állománybavétel a könyvtár által tervezett és kibocsájtott különleges számlák alapján történik. A számlákra minden könyv esetében külön-külön állománybavételi sorszámot vezetnek rá; ezt a sorszámozást a sorra következő számlán folytatják. De maguk a számlák is, - mintha csak állománybavételi napló lapjai lennének, - sorszámokkal vannak ellátva. A számlákat a költségvetési év végén egybekötik. A számla kiállitásának időpontjáig folyositott végösszeget a következő oldalra viszik át. Ily módon

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

azután egyrészt könnyen megállapitható az addig szerzeményezett könyvek pontos száma, másrészt pedig könnyen végrehajtható a különböző osztályok költségvetési keretének ellenőrzéséhez szükséges rendszeres havi ellenőrzés.

A fentiek megtörténte után a könyveket osztályozzák s a könyvtár osztályozási rendszerének megfelelően az illető csoport szakszámaival látják el. Ezt a munkát az egyes Szakosztályok végzik. Az illető csoporton belül az egyes könyvek számokkal való ellátását már a Feldolgozó osztály egy másik csoportja végzi.

Ezzel kapcsolatban meg kell emlékeznünk a különálló egyeztető-csoport munkájáról is; ennek a csoportnak az a feladata, hogy ellenőrizze, vajon az elfogadott alapelveknek megfelelően történt-e a könyvek osztályozása, a fő- és melléklapok készitése, továbbá a cimleirásoknak a tárgyszókatalógus számára történő elkészitése, és hogy a különleges eseteket és a felmerülő különböző szempontokat megfelelő módon figyelembe vették-e.

Ezután a katalóguscédulák sokszorositása következik a különböző olvasói- és szolgálati katalógusok számára. Ezek a katalógusok felölelik a könyvtár valamennyi könyvét magában foglaló szerzői betürendes- és raktári katalógust s az egyes különgyüjtemények szerzői betürendes-, szak- és tárgyszókatalógusát. A cimfelvételekről készült különcédulák Tartalék-katalógust képeznek, melynek az a feladata, hogy megkönnyitse a bármilyenfajta könyvjegyzék vagy nyomtatott katalógus készitéséhez szükséges anyag gyors kiválasztását.

A könyvtár saját könyvkötészete uj módszerek és anyagok kipróbálását teszi lehetővé. Bár minden könyv bekötésére és ujrakötésére nem kerülhet sor, mégis valamennyi könyv fedőlapjára rá tudják nyomtatni a könyv cimét és a könyv számát, s igen sok könyvet plasztik védőburkolattal tudnak ellátni. Ezenkivül az olvasóktól visszakerülő könyvek közül naponta néhányszázat ki is tudnak javitani. Éppen ezért a mintegy 3.000 fontnyi költségvetési keret kétségtelenül kevés, s feltétlenül felemelésre vár.

Kölcsönző osztály. Egy másik nagyobb szervezeti egység az az osztály, amelynek feladata a könyvek kölcsönzése és visszavétele, ideértve az olvasójegyek kiállitását, a betürendes nyilvántartás vezetését,

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

a késedelmi díjak beszedését s a lejárt határidőre való figyelmeztetés kiküldését. A kölcsönzés díjtalan; a könyvelőjegyzés esetében is csak a portót kell az olvasónak megfizetnie.

A kölcsönző osztály dolgozói végzik a visszahozott könyvek első ellenőrzését és gondozását is; mindenfajta szakszerű javítást természetesen a könyvkötészet eszközöl. A könyveket - az ellenőrzés megtörténte után - a polcokra helyezik vissza; erre a könyvek javarészénél már a következő nap sor kerül. Az előjegyzett könyveket a polcokról a figyelmeztető lapok segítségével lehet összegyűjteni; ezek a lapok egyuttal arra is szolgálnak, hogy bizonyos kérdésekre feleletet adjanak. Ugyancsak ennek az osztálynak hatáskörébe tartozik a könyvtárközi kölcsönző szolgálat ellátása, mind a nyugatberlini, mind a Nyugat-Berlinen kivül eső könyvtárakkal kapcsolatban, továbbá az olvasóterem müszaki személyzetének ellenőrzése is.

Ahhoz, hogy az American Memorial Library, el tudja látni a várható napi 2.000 - 3.000 olvasó kiszolgálását, az amerikai Wayne County Library könyvkölcsönzési rendszerét vette át, alkalmazva azt saját körülményeire. Ha az olvasó otthoni olvasásra kér könyvet, kérőlapot tölt ki és azon feltünteti a könyv számát, a szerző nevét, a könyv cimét,saját nevét, lakcimét és foglalkozását. A kölcsönző pultnál a kérőlap adatait egybevetik az olvasójeggyel és a könyvvel. Ezután az üres könyvtasakba folyószámmal ellátott, s a könyvkölcsönzés határidejét feltüntető lyukkártyát helyeznek. Ugyanez a szám a kérőlapra és a könyvbe illesztett ellenőrző cédulára is rá van nyomva. Az utóbbi annak megállapitására szolgál, milyen gyakran került sor az illető könyv kikölcsönzésére. Végül, külön ellenőrzés utján azt vizsgálják, hogy a kikölcsönzésre kerülő könyvekkel kapcsolatban az eljárás és az adatok felvétele megfelelően történt-e. Hetenként más-más lyukkártya-sorozatot használnak a könyvtár nyolcféle kártya-sorozatából; a sorozatok mindegyike [illegible]s szinü, s számozása 1-től 39.999-ig terjed. A könyvek visszahozatalakor a könyvtáros a lyukkártyának a tasakból való kiemelése után,a kártya szine és a rábélyegzett időpont alapján könnyen meg tudja állapitani, nem járt-e le a határidő. Az azonos szinü kártyák ujból való rendezése is könnyen történik és gyorsan megállapitható a határidő esetleges lejárta. A hiányzó számokról jegyzéket állitanak össze, s a megfelelő kérőlapokat egybevetik a könyvekbe helyezett ugyanolyan

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

számu cédulákkal. Ez minden olyan részadatot tartalmaz, amelyre szükség van az olvasónak küldendő figyelmeztetéshez. Később ezeket a kérőlapokat statisztikai célokra is fel lehet használni. A könyv kölcsönzési határidejének meghosszabbitása céljából az olvasónak a könyvet vissza kell juttatnia, s azután ugyanolyan eljárással, mint az első alkalommal, ujból kölcsönveheti a könyvet. Az olvasó azt a megoldást is választhatja, hogy csak a lyukkártyát küldi be, kérve a kérőlapon feltüntetett határidő elfogadását. Ennek alapján azután uj kártyát küldenek ki a soron levő lyukkártya sorozatból.

Ez a rendszer nagyon bevált. A tisztviselők nagyon gyorsan elvégezhetik a könyvkiadás és visszavétel müveletét, mivel a lyukkártyák segitségével az ujrarendezés minimális idő alatt végrehajtható. Nagyobb könyvtárak használatára tehát ez a rendszer melegen ajánlható.

Általános tájékoztató és felvilágositó osztály. Ez az osztály lényegében véve hasonló az Amerikai Egyesült Államok és az Egyesült Királyság megfelelő osztályaihoz. Felállitásával a németországi könyvtárak kétségtelenül uj elemmel gazdagodtak. Az olvasók bátoritást nyernek általa, hogy gyakorlatilag minden olyan segitséget és tájékoztatást igénybe vegyenek, amelynek nyujtására a korszerü közmüvelődési könyvtárak felkészültek és módjukban is áll. A pulthoz beosztott dolgozó, - aki éppen ugy hivatásos könyvtáros, akárcsak az olvasóterem bármelyik dolgozója, - egyrészt utbaigazitást ad az olvasónak a könyvtár és annak szolgáltatásai tekintetében, másrészt a tájékoztatás feladatait is ellátja. Ezenfelül azonban minden egyes, közönségszolgálatot végző osztálynak is van saját tájékoztató részlege, ahol a tisztviselők - saját osztályuk és szakkörük területén - tanáccsal és tájékoztatással szolgálnak az olvasóknak. Az Általános tájékoztató és felvilágositó osztályon ezidőszerint mintegy 3.000 segédkönyv áll rendelkezésre. Ezek bibliográfiákat, biográfiákat, utmutatókat, enciklopédiákat, stb. foglalnak magukban. Az általános katalógusok a következők: szerzői-, betürendes-, szak- és biográfiai katalógus, általános tárgyszókatalógus. Egészen a legutóbbi időkig a könyvtár által előfizetett mintegy 1.000 hirlap és folyóirat legtöbb legujabb száma itt volt található. A szakfolyóiratok most a megfelelő szakosztályokon állnak rendelkezésre. Az ujságkivágatok kartotékja - amely a politikai, kulturális és gazdasági élet legujabb ese-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ményeinek számontartására szolgál, állandóan naprakész állapotban van és nagyon hasznosnak bizonyul.

.....

Általános könyvforgalmi osztály. Könyvtárunk egyik legszembeszökőbb jellegzetessége, hogy egyaránt rendelkezik közművelődési jellegü és a szakterületeket felölelő részleggel; mindkettő ugyanazon az emelet szinten, a Nagy Olvasóteremben található. Az Általános könyvforgalmi osztály egyrészt szépirodalmi, másrészt ismeretterjesztő és általános jellegü könyveket bocsájt a közönség rendelkezésére. De még itt is, határozott szinvonalat tartanak, s ezért a nagyon könnyü sulyu szépirodalmi munkákat kirekesztik a regények köréből. Figyelemreméltó a nemszépirodalmi könyvek elrendezése is. Az olvasók érdeklődésének megfelelő csoportositás gondolatát, ahogyan azt Miss Ruth Rutzen a detroiti Public Libraryben megvalósitotta, itt is átvették; ennek megfelelően olyanféle könyvcsoportok találhatók, mint "Gyermeknevelés", "Otthon és család", "Önképzés", stb. Ugy látszik, hogy sok olvasó számára a nemregény-irodalom igy vonzóbbá és könnyebben megközelithetővé válik. Ugyanaz a tárgy ily módon más-más oldalról is bemutatható, szemléltethető. A könyvek keresését betürendes- és szakkatalógus könnyiti meg. Az itt található könyveknek azonban mintegy 17 %-a a különgyüjteményekben is megtalálható; ez a körülmény is bátoritást nyujt az olvasóknak ahhoz, hogy a különgyüjteményeket is ugyanugy igénybe vegyék. Az Általános könyvforgalmi osztályon ezidőszerint kb. 23.000 kötet /mintegy 11.000 regény/ van; az állományban igen sok az ismeretterjesztő munka. A becslések szerint egy 30.000 kötetből álló modern gyüjtemény már kielégitő állományt jelentene. Az otthoni olvasásra kölcsönvett könyvek 35 %-a /a regények 10 %-a/ ebből az osztályból kerül ki. Az olvasók egy alkalommal egyszerre öt könyvet vehetnek ki; ebben a számban azonban csak egy regény és egy másféle mü szerepelhet az Általános könyvforgalmi osztály részéről.

Gyermekosztály. Az ifjuság szükségletéről két osztály is gondoskodik. A Gyermekosztály feladata a legfiatalabb, 14 éves korig terjedő korosztállyal való foglalkozás. Az osztály 12.000 kötetet számláló gyüjteménye Németország legnagyobb gyermekkönyvtára. A kölcsönvett

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

könyvek 15 %-a ennek az osztálynak anyagából származik. A kereslet azonban olyan nagy, hogy a gyüjteményt 15.000 kötetre kell felemelni. Ezidőszerint olyan jellegü további ellenőrzést is rendszeresiteni kellett, hogy a jelenlegi körülmények között korlátozott számban lehessen csak könyvet kivenni; a tulsok olvasás egyébként sem tekinthető kivánatosnak. Azoknak a gyermekeknek a számára, akik a keresett könyveket nem találják meg az osztályon, lehetővé teszik, hogy más osztályokhoz forduljanak. Ilyenkor átirányitó cédulát kapnak s felkeresik az illetékes tisztviselőket.

Ifjusági osztály. Egy másik osztály a 15-18.év közötti korcsoporttal foglalkozik. Ennek a gyüjteménye 14.000 kötetből áll. Ez is a legnagyobb a maga nemében Németországban. A könyveknek a polcokon való felállitása egyszerü rendszer szerint történik. A könyveknek a gyüjtemény számára való kiválasztása különös gonddal megy végbe. Ez a könyvanyag különféle foglalkozási ágakba bevezető kézikönyveket, tájékoztató munkákat tartalmaz, s minden olyan müvet magában foglal, amelyekre a felső osztályosoknak, különösképpen a szépirodalom terén szüksége lehet. Abban az esetben, ha a keresett könyvek nem állnak rendelkezésre, itt is módjában áll az ifju olvasóknak a többi osztály igénybevétele. A fiatal könyvtárlátogatók egyébként azzal az előnnyel is rendelkeznek, hogy az Ifjusági osztály könyvállományából felnőttek nem vehetnek kölcsön munkákat. A tapasztalat azt mutatja, hogy a fiatalkoruak szükségleteinek kielégitésére forditott figyelem s a nekik nyujtott segitség megéri a fáradságot s teljesen indokolt. A könyvtár kikölcsönzött müveinek 12 %-a erre az osztályra esik.

Szakgyüjtemények. A könyvtár lehetőségei és feladatköre megkivánta, hogy különleges figyelmet szenteljenek a tudományos gyüjtemények megszervezésére és kialakitására. A szakterületekre való tagolás négy szakgyüjtemény felállitásával történt; ezek: 1/ a humán tudományok osztálya, 2/ a természet-, müszaki- és társadalomtudományok osztálya, 3/ a szépmüvészetek osztálya /mely magában foglalja a szinházat, filmet, táncot és a foklort/, és 4/ a zeneosztály. Az osztály vezetőjétől és a müszaki segédszemélyzettől, továbbá a gépiróktól eltekintve, ezeknek az osztályoknak tisztviselőkara általában a hivatásos könyvtárosok kicsiny /két, három főből álló/ munkacsoportjából áll; a tisztviselők mindegyi-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ke munkaidejének egyrészében az olvasók tanácsadójaként és tájékoztató tisztviselőként szerepel, ugyanakkor az adminisztratív munkából is kiveszi részét, főként a könyvek osztályozása s az illető osztályok katalógusainak vezetése révén. Az ilyenfajta specializálódás által, amihez még azon uj könyvek hetenkénti átnézése is járul, amelyekkel az illető szakgyüjteményeket gyarapitani kivánják, lehetővé válik, hogy a tisztviselőkar a szükséges különleges szak-tapasztalatokra is szert tegyen. A tisztviselőkar a közönség kérdéseire adott válaszok tekintetében arra kap ösztönzést, hogy csak az odavágó reference-könyvekre való utalás helyett az osztály egész gyüjteményére hivatkozzék. Mivel pedig a tisztviselők a könyvtár olvasóinak csak egy részét szolgálják ki, sőt ezek közül is csak azokat, akik egy-egy speciális tárgykör iránt tanusitanak különös érdeklődést, a tisztviselőkar viszonylag egyéni szolgálatot tud ellátni, s olyan kapcsolat létesülhet az olvasó és a tisztviselő között amelyre egyébként nem lenne lehetőség.

Már az előbbiek során szóltunk arról, hogy a könyvtár funkcióinak megfelelően milyen általános elvek alapján történik a könyvek szerzeményezése. A körvonalazott irányelvek szigoru szemmel tartásával gondos figyelemmel kisérik a gyüjtemények növekedését és felhasználását. A szakgyüjtemények állományának megállapitott határa hozzávetőlegesen 550.000 kötet. Az eddigi növekedés valamivel több mint 100.000 kötet; ebből 80.000 kötet a szabadpolc rendszerü felhasználás biztositásával az Olvasóteremben van elhelyezve. Az Olvasóteremben található munkák az egyes szakterületek kiemelkedő jelentőségü és legmodernebb kiadványai; ezeket a könyvtár raktárállományából válogattuk ki s helyeztük el, minden formaság mellőzésével. Minden olyan könyv, amely nem található a szabadpolcokon, rendelkezésre áll a raktárakban. Hogy az olvasó erről meg is győződhessék, csak kérőlapot kell a könyvtárosnak átadnia, aki azt azonnal továbbjuttatja az alagsorba. Hála a rendelkezésre álló gépi berendezéseknek, az ilyen eljárás nem jelent komoly időveszteséget az olvasó számára. Az olyan különös értéket képviselő és különleges könyvek, mint amilyenek bizonyos művészeti munkák, teljes kiadások vagy kisméretü utikalauzok, szintén megkaphatók, de csak a beosztott gyakornokok asztalánál való használatra. Mintegy 10.000 kötet, sárga cimkével ellátott renference-könyv pedig az egyes osztályok külön polcain van el

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

helyezve; ezek csak az olvasóteremben használhatók.

A személyzet készséges segitségén felül más olyan hasznos segédeszközök is rendelkezésre állnak, amelyek az átlagolvasó gyors tájékozódását szolgálják. Ilyenek a szóbanforgó szakgyüjtemények, a szak-és tárgyszó katalógusai, melyek számtalan melléklappal és utalással rendelkeznek, ezenfelül a részletes polcutmutatók s a könyvtár saját osztályozási rendszere. Az osztályozási rendszer 25 főosztályból áll, s mindegyik főosztály 999 alosztályra bomlik. A főosztályok jelzetei három mnemotechnikailag kiválasztott betüből állnak. Az alosztályokat 1-999-ig terjedő számokkal jelölik. Egy-egy alosztályban általában 150 kötetnél nem található több a szabadpolcokon és a raktárhelyiségben; az egyes kötetek az illető alosztály jelzetéhez csatlakozó sorszámok utján találhatók meg.

Még néhány további megjegyzést füzhetünk a különféle szakgyüjteményekhez. Ezek az osztályok együttesen évenként több könyvet adnak ki, mint bármelyik más németországi tudományos könyvtár együttvéve. A kikölcsönzött könyvek a könyvtár teljes kölcsönzésének 38 %-át teszik ki; ebből 18 % esik a Humán irodalom osztályára. Itt a szépirodalmi tárgyu munkák játsszák a főszerepet; pedig a regényirodalmat csak a régi munkák, s azok a jelenlegi klasszikus munkák képviselik, amelyek korunk eszmei és irodalmi stilusa tekintetében tipikusaknak tekinthetők. A szabad polcokon azonban ilyen jellegü modern regény nem található.

A Természet-, müszaki- és társadalomtudományok osztályára a teljes könyvkölcsönzés 15 %-a esik. Itt bizonyos kiemelt szerepe van a legtöbb foglalkozás specializáltabb irodalmának.

A Szépmüvészeti osztály az értékes müvészeti könyvek igen jelentős gyüjteményével rendelkezik és a maga nemében Berlin legnagyobb kölcsönkönyvtára. Az osztályon különleges tájékoztató-munkák, - mint pl. a müvészek névmutatója, ujságkivágat-kartotékok, kiállitási katalógusok, stb. találhatók; itt készült a könyvtár első nyomtatott katalógusa, amely a könyvtár modern müvészeti tárgyu állományát tartalmazza. A könyvtár által kikölcsönzött könyvek 5 %-a erre az osztályra és a Zeneosztályra esik.

A Zeneosztály, a főként tájékoztató segédkönyvekből álló könyvgyüjteményén felül mintegy 10.000 zenepartiturát őriz állományában;

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ezeknek egy része szabadpolc-szerüen van elhelyezve; ezenkivül 770 teljes zenekari müből álló különleges gyüjteménye is van. A 65 operából álló hanglemezgyüjtemény Németország hét lemeztárának egyike. Lemezkölcsönzés nincs, de a könyvtár fennállásának első 18 hónapja alatt nem kevesebb mint 22.656 lemezt játszottak le a hallgatók számára abban a három tökéletes hangszigetelésü fülkében, amelyeket rendszerint előre kell lefoglalni. Az osztály különleges katalógusaiban betürendben,szakrendben, zenekarok és müvészek szerint rendezték az anyagot. Ezenfelül igen sok hangszer is található az osztályon. A Zeneosztály tevékenyen résztvesz a könyvtár közönségszervező munkájában. Mind a hangversenyek, mind a lemezesték, ezer meg ezer látogatót vonzottak a könyvtárba s a postakönyv tanusága szerint az osztály 1300 egyénnel állt levelező kapcsolatban.

Berlin-gyüjtemény. Végül megemlithetjük még a különleges "Berlin-gyüjteményt", mely helytörténeti jellegü. Mivel ezt az osztályt főként helyben végzendő komoly tanulmányozás céljából szervezték, 15 olvasó számára biztositottak kutatási lehetőséget. A 6.000 kötetből álló könyvgyüjteményt értékes reference-anyag, továbbá kép- és tájékoztató-katalógus hálózat egészíti ki.

Sajtóosztály. Ez is olyan osztály, amelyhez hasonló eddig nem volt a német könyvtárakban. Ma azonban szinte már nem is tudjuk elképzelni, hogyan müködne a könyvtár nélküle. A teljes nyilvánosságra, ami olyan fontos volt az eredményes megindításhoz, továbbra is állandóan szükség van, ha azt akarjuk, hogy a rendelkezésre álló általános szolgáltatásokat mind nagyobb mértékben és mind intenzivebben vegyék igénybe. A könyvtár tehát abból a célból, hogy a város müvelődési központjává váljék, propagandamunkába fogott; csak az 1955.év folyamán 149 igen változatos programot bonyolitott le az előadóteremben, s ezeken 26.000 vendég jelent meg. Ujabban olyan időszerü kérdések kerültek eredményes megvitatásra, mint amilyen pl. az "automatizálás" problémája. .....

De nézzük csak, hogy a nyilvános szereplésen felül milyen eredményeket is ért el az Amerikai Emlék-Könyvtár.

Egy évvel a könyvtárnak 1954 szeptember 17.-én történt megnyitása után,a nyilvántartásba vett olvasók száma 56.181 volt: a második téli időszak alatt átlagosan napi 109 uj olvasó jelentkezett a Könyvtárba.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A teljes olvasó-létszám kb. egyharmada gyermek és 18 évnél fiatalabb egyén volt. A könyvtár azzal dicsekedhetik, hogy a város minden részéből vonza a közönséget. Olvasóinak kétharmada Kreuzberg kerületen kivül él, tehát a könyvtár eléréséhez közlekedési eszközt kell igénybe vennie; vannak olyanok is, akik Spandau kerületből jönnek, ami pedig innen tiz mérföldnyi távolságra van /1 mérföld = 1609,33 m. - Szerk./. Ez utóbbiak a teljes olvasó-létszám 2,8 %-át teszik ki. Nyugat-Berlin 2,2 millió lakosának több mint 2,5 %-a a könyvtár nyilvántartott olvasója. De Németország és Berlin városa szovjet övezetéből is sok német veszi igénybe az olvasásra és a tájékozódásra való lehetőséget; ezek legtöbbje azonban otthoni olvasásra nem vesz ki könyvet s éppen ezért nem is szerepel az olvasók listáján. A látogatók számának napi átlaga 2.300 személy a maximális napi látogató szám 5.433 volt.

A kikölcsönzött könyvek együttes száma az első év folyamán 685.620 volt; ez a legmagasabb kölcsönzési szám, amelyet eddig németországi könyvtárban valaha is elértek. Müködésének második évében a könyvtár 739.099 könyvet kölcsönzött. Az első tél folyamán a napi kölcsönzés átlagos száma 2.488 kötetet tett ki; ez a mennyiség a következő télen már napi 2.936-ra emelkedett. Az eddig elért legmagasabb napi kölcsönzés 6.872 kötet volt. Ha tekintetbe vesszük a jelenlegi állomány mennyiségét /160.000 kötet/, akkor az eddig elért eredményt figyelemre méltó teljesitménynek kell tekintenünk, mert az tünik ki belőle, hogy a könyvtár könyvállományának közel egyharmada állandóan ki van kölcsönözve. A könyvveszteség mennyisége mintegy 2 %-ot tesz ki.

A könyvtár müködésében eddig elért siker arra inditotta az intézet igazgatóját, hogy a költségvetési keret emelését kérje. A jelenlegi költségvetés összege 1,2 millió DM; ebből 220.000 DM a könyvállomány növelésére, 30.000 DM pedig a folyóiratok előfizetésére szolgál. Ez az összeg nem elegendő; néhány évvel ezelőtt azonban - ha tekintetbe vesszük Nyugat-Berlin rendkivül nehéz helyzetét s azt, hogy a könyvtárak iránt általában kevés megértést szoktak tanusitani - lehetetlennek tünt volna ennek az összegnek emelése.

Ami a könyvtár személyzeti létszámát illeti, a helyzet jelentős mértékben javult, bár még most is komoly nehézségek mutatkoznak. A dolgozók együttes létszáma 128 fő. Ez a létszám 42 hivatásos könyvtá-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

rosból, ezenfelül gyakornokokból /assistants/[1], portásokból, takarító- és műszaki személyzetből, könyvkötőkből és adminisztrativ dolgozókból tevődik ki. Ilyen körülmények között már nem fordul elő olyan meg nem engedett munkatorlódás, mint az intézet müködésének megindulásakor, - viszont még mindig nincs arra lehetőség, hogy a könyvtár nyitvatartási idejét megnövelhessük.[2] De mutatkoznak még egyéb olyan nehézségek is, amelyek nagyobb személyzeti létszám esetén kiküszöbölhetők lennének; egyébként is tág tér nyilik még arra, hogy a könyvtár müködése tökéletesebbé, gyorsabbá váljék s hogy még további közönségszolgálatot lehessen rendszeresiteni. Különösen azokat a lehetőségeket nem tudtuk eddig eléggé kiaknázni, amelyek a könyvtárnak mint Berlin központi könyvtárának jellegéből folynak; bár az intézet helyzete ilyen vonatkozásban egyébként is nehéz, mert a kerületi könyvtárrendszerek függetlenek. Annyit mégis el lehetne érni, hogy legalább a könyvtárközi kölcsönzés megszervezésére sor kerülhessen; ennek révén az olvasók a kerületi könyvtárakban olyan, nem regény jellegü munkákat is megkaphatnának az American Memorial Library utján, amelyek ott nem állnak rendelkezésre. A könyvtár egyébként máris a Nyugat-Berlin-i közmüvelődési könyvtárak közötti könyvcsere központjává vált. .....

Eredeti cim:	The American Memorial Library.
Megjelent:	The Library Association Record, 1957. 6.sz. 187-197.lap.
OSzK.ford.sz.:	1919.

1/ Ezeknek a gyakornokoknak nincs különleges szakképzettsége., illetve szakgyakorlata, s vizsgát sem tesznek le. Németországban a szakvizsgálatra készülő gyakornokok nem tagjai a tisztviselőkarnak, hanem mindaddig, amig vizsgáikat le nem teszik, a könyvtárosiskola hallgatói. Tanulmányaik tartama alatt az iskola által javasolt különböző könyvtárakban gyakorolnak.

2/ 16 óra a gyermekek és 46 óra a felnőttek számára: hétfőtől szombatig d.e. 12 órától este 8 óráig /szerdán d.e. 10-től d.u. 4-ig/. Berlin többi nyilvános könyvtára sokkal kevesebb ideig tart nyitva.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Rakov, B. M. - Cserenin, V. P.:

SZOVJET INFORMÁCIÓKERESŐ-GÉPEK

A tudomány és a technika fejlődése nyomán az ismeretek különböző ágaiban a rendelkezésre álló adatok mennyisége szüntelenül növekszik. Ezért egy meghatározott problémára vonatkozó irodalmi adatok kutatása mind nehezebbé válik, s az erre a célra használt dokumentációs eszközök /könyvtári katalógusok, nyomtatott bibliográfiák, stb./ mind kevésbé felelnek meg.

A probléma megoldására szerkesztett és különböző tanulmányokban/1/+ ismertetett mechanikus eljárások főként a lyukkártyák és a mikrofilmek alkalmazásán alapulnak. Ez a módszer azonban, mely szükebb terület adatainak keresésére sikerrel használható, nagy adattömegek esetén többé nem felel meg a célnak, mivel nehézséggel jár olyan jelzésrendszernek /gépi, tájékoztató nyelvnek/ megalkotása, mely az adatok mechanikus szelektálását lehetővé teszi.

Nagyszámú adatnak mechanikus szelektálása két alapvető problémát vet fel: az egyik a tájékoztató nyelv kidolgozása, a másik különleges technika megalkotása.

A fő nehézség /2, 3/ az adatok osztályozására /helyesebben "nyilvántartására" - Szerk./ szolgáló jelzésrendszer /kódrendszer/ szerkesztésében rejlik, mivel az - többek között - a terminológia egységesítését, a szakkifejezéseknek az osztályozás céljához való hozzáhangolását, az index-szerkesztést, stb. is felöleli.

Az információkereső-rendszer több tényezőtől függ: ama munka jellegétől, amelynek érdekében fel akarják használni, továbbá a rendelkezésre álló információs anyag mennyiségétől, az információkérésektől, az információs szolgálat szervezetétől és működésétől stb. Ha szükebb ismeretkörről van szó, egyszerű eszközök, mint pl. peremlyukasztású

+ A zárójelben lévő számok a cikk végén közölt bibliográfiára utalnak.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

kártyák, vagy egymásfölé helyezhető lyukkártyák /szuperpoziciós, ténézeti lyukkártyák - Szerk./ is megfelelnek. De vannak bonyolultabb eljárások is: a lyukkártyákkal müködő adatfeldolgozó gépek /pl. az IBM 101-es gép, a Samain-féle lyukkártyaszelektor, a Luhn-féle gép/, vagy a mikrofilmekkel dolgozó gépek /pl. a Samain-féle filmszelektor, a Filmorex-szelektor, a Bush-féle mikrofilmszelektor/.

V. P. Cserenin tanulmánya /3/ rámutat a külön e célra készült berendezésnek, azaz a speciális információkereső-gépnek ama előnyeire, amelyek egy"gépi /tájékoztató/ nyelv"-nek megalkotásakor, szerkezetének tanulmányozásakor s a /fogalomkapcsolások létesitésére, jelzésrendszer megszerkesztésére, stb. vonatkozó/ kisérletek lefolytatásakor jelentkeznek. E gépeknek az a rendeltetésük, hogy egy tárgykör jellemzőinek /karakterisztikumainak - Szerk./ összességéből az információ céljainak megfelelő egyedi tételeket kiválogassák. A gépek leglényegesebb tulajdonságának nem abban kell megnyilvánulnia, hogy hatalmas adattömeget nagy sebességgel tudjanak átválogatni, hanem, hogy nagyszámu, egymástól különböző jelzet szerinti keresésre legyenek alkalmazhatók. Alkalmasaknak kell lenniök tehát egy tárgy különböző jellemzői közötti logikai kapcsolatok felismerésére és nagyszámu jellemző egyidejü tekintetbevételére.

A Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Tudományos Tájékoztató Intézete 1954-ben e célra kisérleti információkereső-gépet /EIM/ szerkesztett /4/. A gép ugyanazon alapelv szerint müködik, mint a standard adatfeldolgozó gépek, ugyanugy 80 oszlopos lyukkártyákat használnak hozzá. Bár szerkezete egyszerü, mégis minden követelménynek teljesen megfelel, s a kivánt üzemeltetési hajlékonysággal /sokoldalusággal - Szerk./ is rendelkezik. Olyan intézményeknél, vállalatoknál is alkalmazható tehát, amelyeknek már van adatfeldolgozó gépük.

A lyukkártyák jelzésrendszere és kártyaterve

Minden információs tétel /dokumentum/ különböző karakterisztikumok alá sorolható. Ezeket a jellemzőket az információkereső-gépek számára a "gép nyelvére" kell áttenni és a tárgy feldolgozásának első lépéseként jelzetek /kódjelek/ formájában kell megállapitani. Az egyes információs tételekre /dokumentumokra/ vonatkozó jelzetek összességét

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

aztán egy 80 oszlopos lyukkártyára lyukkombinációkkal jelölik be. Ebből áll a tárgy feldolgozásának második lépése. Igy történik ez az EIM-gépnél is.

Számos olyan adatbejelölő eljárás van, amelynél a jelzetek leképezése lyukasztások által történik. A tapasztalat nyomán /3/ a különböző jelzésrendszerek a második lépést jelentő kód-leképezés természete és kódképeknek a kártyán /a jelen esetben a lyukkártyán lyukak utján/ való elhelyezése szerint az alábbi csoportokba sorolhatók:

1/ Jelzésrendszer, amelynél a jelzetek a kártya megfelelő jelhelyeihez vannak kötve /helyhezkötött jelzetek, fix elhelyezésü jelzetek/. Ezeknél a karakterisztikumok leképezését az alkalmazott jelzet,valamint ennek a kártya megfelelő helyén történő bejelölése együttesen adja.

2/ Jelzésrendszer, melynél a jelzetek nincsenek a kártya kiválasztott jelhelyeihez kötve /szabadelhelyezésü jelzetek, helyhez nem kötött jelzetek - Szerk./. Itt is megvan minden karakterisztikumnak a saját jelzete, s minden jelzet felvételére a kártyán külön jelmezőszelvény szolgál, e jelmezőszelvények elhelyezése azonban kötetlen.

3/ A jelzetek egymásra helyezésén alapuló rendszerek /szuperpoziciós rendszerek - Szerk./. Ebben az esetben a különböző karakterisztikumok jelzeteit, amelyek szimbolumaikat illetően különböznek egymástól, a kártya ugyanazon jelmezőjébe, egymásra reáhelyezetten jelölik be. Az ilyen rendszereknél fennáll a fiktiv jelzetek képződésének lehetősége.

4/ A közvetlen leképezésü jelzésrendszerek /direkt-jelzésrendszerek - Szerk/, amelyek lényegében véve az 1/ alatt emlitett eljáráson alapulnak. Itt azonban a karakterisztikumok jelzetei abban különböznek egymástól, hogy mindegyikük számára külön hely van felvéve a kártyán, ahol csupán kétféle bejelölés eszközölhető; ezek közül az egyik a szóbanforgó karakterisztikum meglétét, a másik ennek hiányát jelenti.

A helyhezkötött jelzetek az egy tárgykörhöz tartozó, egymást kölcsönösen kizáró jellemzők leképezésére használatosak. Minden tárgykörnek megvan a kártyán a saját jelmezőszelvénye, amelybe e tárgykör bármelyik egyedi jellemzője saját jelzetével jelölhető be. A "kölcsönösen kizáró" jelzőt azért használtuk, mert a dokumentumokban valamely jellemző-csoportnak több egymást kölcsönösen kizáró jellemzője is előfordulhat.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A direkt-jelzetek alkalmazása akkor hasznos, ha a dokumentumban egy viszonylag kisebb mennyiségü jellemző-tömegben viszonylag sok jellemző fordul elő. Igy a 80 oszlopos kártya használata maximálisan 960 darab karakterisztikumot felölelő jellemző-tömeg számára elegendő. Ezek közül az egyes jellemzőket a kártya megfelelő jelhelyére tett egyetlen lyukasztás képezi le.

A legtöbb célra alkalmazható és a helyet jól kihasználó jelzésrendszer az, amely nincs a kártya kiválasztott jelhelyeihez kötve /helyhez nem kötött jelzetek/, mivel ennél a rendszernél csak a dokumentumban tényleg fellelhető jellemzők számára kell a kártyán helyet biztositanunk. A karakterisztikumok leképezésére szolgáló jelmezőszelvények minden előzetes rendezés nélkül /tetszés szerint/ következhetnek egymás után; - ugy kell azonban elhelyezve lenniök, hogy a gép folyamatosan érzékelhesse le őket.

A szuperpoziciós jelzésrendszereknél a jelmezőszelvénybe egyetlen jellemző helyett több jelölhető be, és igy a kártyára felvihető adatok mennyisége jelentősen növelhető. Viszont rontja a rendszer hatásosságát az a feltétlenül tekintetbe veendő körülmény, hogy a keresett tételek mellett fölös, nem keresett tételeket is kiválasztanak.

Az EIM egyaránt dolgozik az emlitett kódrendszerek bármelyikével, vagy azok bármilyen kombinációjával, mint: szuperpoziciós + helyhez nem kötött; szuperpoziciós + helyhezkötött; helyhezkötött + helyhez nem kötött rendszerekkel. Ilyen esetben a kártya zónákra van osztva, s mindegyik zónába a vonatkozó rendszer jelzete kerül. Végeredményben tehát minden kártya négy zónára osztható: a helyhezkötött jelzetek, a direkt-jelzetek, a helyhez nem kötött jelzetek, a szuperponált jelzetek zónáira.

A jellemzőknek az egyes zónákban történő leképezéséhez /ha a szuperponált, a helyhezkötött és a helyhez nem kötött jelzeteket használjuk/ kétféle jelzettipus /kódtipus/ használható: a/ az egyiknél a zóna összes kód-konfigurációi azonos számu jel-elemből állanak /szelektiv- vagy ekvivalens jelzetek/; b/ a másiknál viszont a különböző konfigurációk egymástól eltérő számu jel-elemet tartalmazhatnak /ordinális- vagy kettős jelzetek/.

Az EIM lyukkártyáinak jelzetelésére szelektiv-kódok szolgálnak, ami

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

jelentősen egyszerűbb összehasonlító áramkörök alkalmazását tette lehetővé.

Lássuk mármost az EIM géphez használatos lyukkártyák kártyatervét. ..... A kártya négy /I-IV/ zónára van osztva, amelyekbe már be vannak jelölve a vonatkozó jelzetek.

Az I.zóna, mely helyhezkötött jelzetek felvételére szolgál, 10 jelmezőszelvényt / +1 tartalékszelvényt/ ölel fel. Ezek mindegyike több, egymást kölcsönösen kizáró jellemző egyikének jelzetét tartalmazza. Az 1 és 2 jelmezőszelvénybe a lyukkártyagépek szokásos bejelölésével leképezett numerikus adatok kerülnek. A 3-10 szelvények különleges - e célra szerkesztett - jelzésrendszerekkel leképezett numerikus és alfabetikus adatokat vesznek fel. Az I.zóna elrendezése tehát olyan, hogy az adatoknak a kártyán történő elhelyezésében igen nagyfoku rugalmasságot tud biztositani.

A II.zóna a közvetlen jelzetü jellemzők bejelölésére szolgál. 8 x 12 = 96 jelhelyet tartalmaz, ami azt jelenti, hogy egyidejüleg maximálisan 96 jellemző leképezését tudja felvenni.

A III.zóna a szuperpoziciós jelzetekkel leképezett jellemzők zónája. Az egyes oszlopokba különböző - akár betü-, akár számjegyekből álló - kódjelek vihetők be, és a jellemző leképezésére a zóna valamennyi oszlopa igénybevehető. Ez az eljárás például tulajdonneveknek - a lyukkártyák szokásos alfabetikus jelölésmódjával való - bejelölésére használható; ilyenkor a betüket ugyanazon oszlopba tett két-két lyukasztás képezi le.

A IV.zóna a helyhez nem kötött jelzeteké. Egy-egy jellemző felvételére a kártya egy sora, illetve sorának a 41-80 oszlopok közötti része szolgál. A zónában 12 különböző jellemző számára van hely. A jellemzők jelzetei akár betü-, akár számjegyekből állhatnak. Ha például az orosz nyelv 32 betüt tartalmazó alfabetumát vesszük alapul, akkor egy-egy betü leképezéséhez a kártya egy sorának 7 jelhelye szükséges, amelyek közül 3 lyukasztott, 4 lyukasztás nélküli lesz.

Amennyiben a dokumentációs munka jellege megkivánja, mind a kódrendszerek, mind a kártyaterv megváltoztatható. Az elmondottak világosan mutatják, hogy az EIM-hez a különböző tipusu jelzésrendszerek egyaránt jól használhatók.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A jelzetek bejelölésére szolgáló gép

Az információs adatoknak a kártyára való felvitelére különleges kódoló lyukasztógép készült. Ez tulajdonképpen a szabványos 80 oszlopos kártyalyukasztógép, amelynek vezetékében /- ez különleges kódoló áramkör elektronikus elemekkel -/ megfelelő változtatásokat és pótlásokat eszközöltek, hogy a jellemzők kódjainak leképezését a fenti elrendezés szerint vihesse rá a kártyára.

A lyukasztógép olymódon müködik, hogy amikor a kártya egy része áthalad rajta, olyan kódrendszerben végzi a bejelölést, aminő ama kártyarészen levő zónában éppen szükséges. A bejelölést végrehajtó áramkörök a kártya tovahaladtával más kódrendszerre kapcsolnak át. Az átkapcsolás a kártyaterv szerint beállitható különleges átváltószerkezet segitségével automatikusan történik.

Amikor a helyhez nem kötött jelzetek lyukasztására kerül sor, a gép a lyukasztásokat automatikusan sormenti irányban végzi, s a kártyát annyiszor futtatja a lyukasztóberendezésen keresztül, ahány belyukasztandó jelzet van. /A lyukasztógép ugyanis általában az oszlopok irányában végzi a bejelölést. - Szerk./

A számjegyekkel leképezett jellemzők numerikus billentyüzet, a betüjegyekkel leképezettek alfabetikus billentyüzet segitségével lyukaszthatók be.

A jellemzők jelzetei azonban más módon is rávihetők a kártyára. Mégpedig egy kártyamásológép segitségével. Ebben az esetben minden jellemzőről egy külön kártya, az alapkártya készül. /A másológép erről másolja át a vonatkozó jellemzőt leképező lyukasztásokat a dokumentum információs kártyájába. - Szerk./

A lyukasztások helyességének ellenőrzésére minden kártyáról másodpéldány készithető, melyet azután az első példánnyal össze kell hasonlitani. De megoldható ez az ellenőrzés másképpen is, ti. egyeztetőgéppel, mely lényegében véve a lyukasztógéppel azonos szerkezetü berendezés.

A kisérleti információkereső-gép /EIM/

Az EIM szerkesztése ugyanolyan elvek alapján történt, mint a C-80-1 lyukkártya-feldolgozógépé; az áramkörökben azonban -a szükséges sokoldaluság érdekében - számos változtatást és pótlást hajtottak végre.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az EIM gép adatkereső szerkezete a kártya 80 oszlopáról - amig a kártya átfut a szerkezeten - egyidejüleg érzékeli le a kijelölt adatokat. A gép maximális szelektáló sebessége másodpercenként 7 kártya.

A kivánt adatok kiválogatására külön e célra szerkesztett elektromos áramkörök szolgálnak, továbbá egy olyan szerkezet, mely a feltett kérdéseket a szelektálóba juttatja. A gépnek kétféle szelektáló szerkezete van: az egyik a szokásos kivitelü kapcsolótábla, a másik olyan vezérlő tábla, melyen a kártya minden jelhelye számára külön kapcsoló-elem van.

A kivánt adatokat kereső áramkör két részből áll. Az első rész összehasonlitó munkát végez: összehasonlitja a kártyába bejelölt jellemzők jegyeit a kérdés jellemzőinek jegyeivel. A második rész ezen összehasonlitás eredményét regisztrálja s ennek következményeként a kártyát a gép gyüjtőrekeszeinek valamelyikébe irányitja. Az összehasonlitó szerkezetben sem elektroncsövek, sem relék nincsenek, olcsó és üzembiztosan müködő alkatrészekből van épitve. Viszont az összehasonlitás eredményét regisztráló szerkezetben már számos elektronikus regisztráló elemet és relét találunk. A helyhez nem kötött jelzetek összehasonlitási eredményeinek regisztrálása céljából annyi regisztráló-elem beépitése szükséges, ahány jellemző jegyei jelölhetők be a kártyába. Más tipusu kódok használata esetén egyetlen regisztráló-elem elegendő.

Az EIM ugy végzi az adatkikeresést, hogy - amig a kártya a gépen egyszer végigfut - a bejelölt adatok jegyeit /lyukasztásait/ összehasonlitja a feltett kérdés jegyeivel. E célból az EIM áramkörei ugy vannak szerkesztve, hogy a gép a kiszelektálást a kártyába bejelölt jellemzők és a kérdés jellemzői közötti logikai kapcsolat létrejötte alapján végzi. További logikai kapcsolatok létesitésével a szelektálás területe még növelhető. Igy például szelektálni lehet A és B, plusz C és D szerint. Föltéve, hogy A, B, C, D 1-el vagy 0-val egyenlő, aszerint, hogy a vonatkozó jellemzők a szelektált tétel jegyei között felfedhetők-e, vagy sem, továbbá a logikai kizárás szimbolumát használva, az az összefüggés F függvényeként igy fejezhető ki: F=A.B/C+D/. E függvény értéke 1, ha a vonatkozó jelzet szelektálódik, illetve 0, ha nem szelektálódik. A gép ugy is beállitható, hogy más függvényekkel reprezentált fogalomkapcsolások regisztrálására is alkalmas legyen; pél-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

dául a kölcsönös kizárás jegyének használatával, stb.

Az EIM elektromos áramköreit ugy szerkesztették meg, hogy az adatszelektáló szerkezetet akár egy kérdés nagyszámu jellemzője szerinti keresésre, akár több kérdés egyidejü megválaszolására könnyen lehessen bekapcsolni.

Az átválogatásra kerülő kártyákat megfelelő mennyiségenként a gép táprekeszébe kell helyezni. Innen a kártyák a leérzékelő /letapogató/ berendezésbe jutnak, mely azokat az összehasonlitás után és annak eredményeként, az I. vagy II.rekeszek valamelyikébe irányitja. A kijelölt adatokat tartalmazó kártyák az I.rekeszben, a többiek a II.-ben gyülnek.

A feladott kérdés jellemzőit vagy a kapcsolótáblán vagy a szelektoron kell beállitani. A kapcsolótáblán való beállitásnál még a szelektálás módja is jelölve van.

Az automatikus adatkereső-berendezés regisztráló elemei külön szereléklapokon vannak elhelyezve. Ugyanezen van az összehasonlitó berendezés is, mely a kérdés jelzeteit a kártya jelzeteivel veti össze.

Leiró-szerkezet

Külön iró /gépelő-/ szerkezet szolgál a bibliográfiai adatok kiirására a kiszelektált kártyákról. E bibliográfiai adatok felölelik pl. a katalógusszámot, a dokumentum számát vagy röviditett címét, stb. Mivel az adatok mind rövidek, gyorsan kiirhatók. Ezért tabellálógép helyett olyan leirószerkezetet lehet alkalmazni, amely nagyjából a kártyaellenőrzőgép elvei szerint van szerkesztve, - s szolenoiddal ellátott irógépből áll, melyet elektromosan kapcsolnak az adatregisztráló szerkezethez. A leirandó lyukkártyákat a regisztráló szerkezet táplálórekeszébe kell helyezni, amely leérzékeli őket. Ennek során a keresett adatok elektromos impulzusokká alakulnak át, amelyek aztán átfutnak az irógép szolenoidján s ennek következtében az irógép automatikusan betü-, illetve számjegyek formájában irja le a keresett választ.

IRODALOM:

/1/ A kérdés egész anyagát felölelő bibliográfia tekintetében, az 1951.évig bezárólag, lásd R. S. Casey és J. W. Perry: Punched cards /Lyukkártyák/, New York, 1951.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

/2/ J. W. Perry, Allen Kent és M. M. Berry: Machine literature searching /Irodalomkutatás gépi eszközökkel/, New York - London, Interscience Publishers, 1956.

/3/ V. P. Cserenin: Nekotorüe problemü dokumentacii i mehanizacija informacionnüh poiszkov. /A dokumentáció egyes kérdései és az információkeresés gépesitése./ Moszkva, 1955.

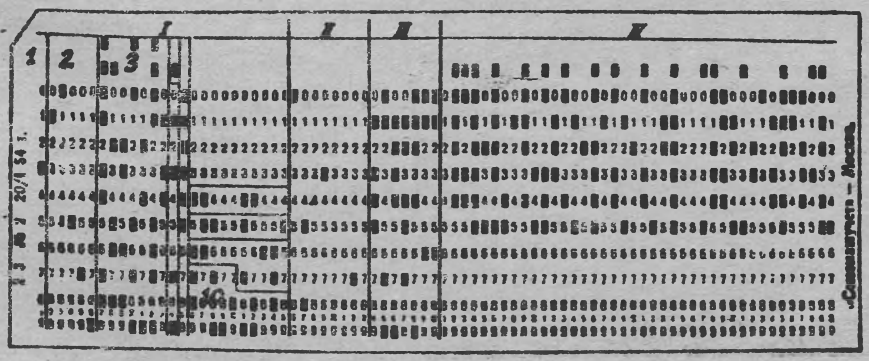
/4/ B. M. Rakov és V. P. Cserenin: Ékszperimental'najá informacionnaja masina Insztituta naucsnoj informacii A.N. SzSzSzR. /A Szovjetunió Tudományos Akadémiája Tudományos Tájékoztató Intézetének Kisérleti információkereső-gépe./ Moszkva, 1955.

. . . . .

Eredeti cim: Machines for retrieving information in the U.S.S.R.

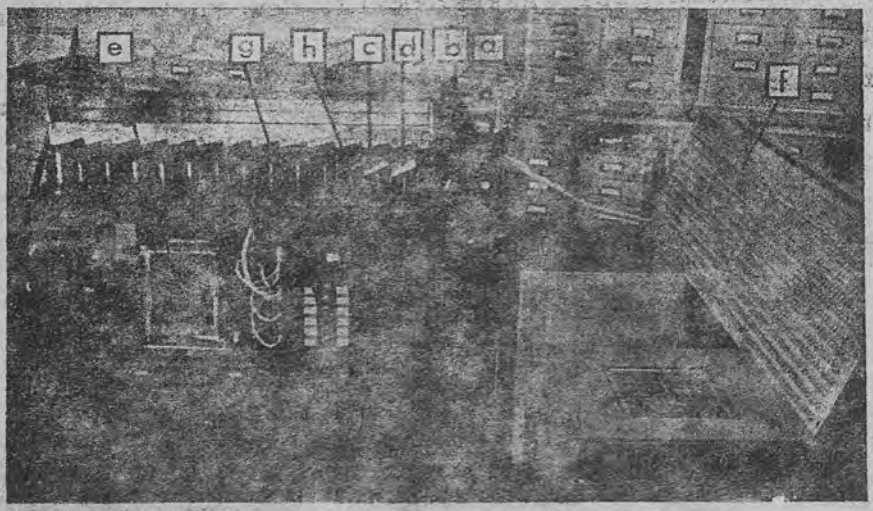
Megjelent: Unesco Bulletin for Libraries, 1957. 8-9.sz. 192-197.lap.

OSzK.ford.sz.: 1856.

1.sz.ábra
Az EIM-gépnél használt lyukkártya k á r t y a t e r v e

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

2.sz.ábra

EIM gép

a/ táprekesz

b/ letapogató berendezés

c/ II.rekesz

d/ I.rekesz

e/ kapcsolótábla

f/ szelektor

g/ az adatkereső berendezés regisztráló elemei

h/ szerelőlapok

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Gronský, A.:

AZ OLVASÓVAL VALÓ EGYÉNI FOGLALKOZÁS ÉS NEVELŐMUNKA KÉRDÉSEI

Bevezetés

Az olvasókkal való egyéni foglalkozásról azt kell mondanunk, - bár nem szivesen -, hogy ez a munka aránylag alacsony szinvonalon áll könyvtárainkban. Ezen állapot előidézésének több oka van, de az egyik legfőbb ok amiért az egyéni munka az esetek tulnyomó többségében nem fejlődött ki kellőképpen, az a tény, hogy a tömegmunkát előnyben részesitettük az egyéni munkával szemben. Az utóbbi időkig a könyvtáros munkájának sulypontját a könyvvel való kiterjedt tömegjellegü foglalkozásban láttuk és erre törekedtünk a gyakorlatban is. E tömegjellegü rendezvényekre nagy gondot forditottunk és többre értékeltük, mint az egyéni munkát; a könyvtárosok közül is jobban megbecsültük azokat, akik nagy erőfeszitéseket tettek ennek a munkának az irányában.

A munka ilyen irányu célkitüzéseitől vezettetve, igen nagyszámu olvasói megbeszélést, irodalmi estet és olvasói ankétot rendeztünk és tartottunk. A kérdésről sok előadás és vita hangzott el a könyvtárosok egyes értekezletein és szemináriumain, továbbá a tanfolyamokon stb. Már eddig is szép számban jelentek meg módszertani utmutatók és kézikönyvek a könyvvel való tömeges foglalkozásról és a könyvtári szakfolyóiratok is nagy figyelmet szenteltek ennek a témának. Az ebben az irányban kifejtett nagy erőfeszitésnek meg is lett az eredménye: aránylag jól kidolgozott módszertannal, kipróbált munkaformákkal és munkamódszerekkel rendelkezünk, már van bizonyos gyakorlatunk és könyvtárosaink is jobban fel vannak erre a munkára készülve, mint az olvasóval való egyéni foglalkozásra, s igy ezzel a feladattal szivesebben is foglalkoznak. Szép eredményeket értünk el ezen a téren azzal is, hogy egyrészt felkeltettük az olvasók tömegeinek érdeklődését

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

irodalmunk legjobb müveinek olvasása iránt és szervezőket neveltünk e tömegrendezvények lebonyolitására, másrészt elértük azt is, hogy osztályunk élménybeszámolókat kap ezekről az akciókról; de nemcsak a könyvtári dolgozók irnak hozzánk leveleket, hanem az olvasói megbeszélések, ankétok és irodalmi estek részvevői is küldenek beszámolókat.

Vegyük most már szemügyre legalábbis vázlatosan - az olvasóval való egyéni foglalkozás terén fennálló általános helyzetet. A martini járás, illetve a zilinai és bratislavai kerület könyvtáraiban végzett felmérés alapján azt mondhatjuk, hogy ez a munka egyes könyvtárakban igen szépen folyik, más könyvtárakban gyengén áll, ismét más könyvtárakban semmi nyoma sincs az olvasóval való egyéni foglalkozásnak. Egyes könyvtárakban, ha beszélgetnek is az elolvasott könyvekről, ha van is olvasásirányitás, illetve ha készülnek is válogatott bibliográfiák, olvasási tervek és tájékoztatók az uj könyvekről, ez a munka nem rendszeres, hanem csak alkalomszerü; az egyes olvasókkal való foglalkozás során nyert tapasztalatokat nem jegyzik fel rendszeresen, a szerzett tapasztalatokat nem általánositják és nem teszik közzé.

Az olvasóval való egyéni foglalkozásnak nagy jelentőséget tulajdonitanak mind a Szovjetunióban, mind a többi népi demokratikus országban. A könyvtár munkájának sulypontját mindenekelőtt az egyéni nevelőmunkában kell keresnünk. A könyvtárosról ma már nem mint "könyvmolyról", a könyvállomány őréről és a kölcsönzések gépies nyilvántartójáról beszélünk, hanem mint nevelőről, tanácsadóról és az olvasók irányitójáról. Az egyénileg történő foglalkozás nemcsak eszköz ahhoz, hogy fontos adatokat nyerjünk a nevelőmunkához, tehát az egyes tömegakciókhoz is, hanem egyuttal a könyvtári nevelőmunka legmagasabb csucsa is. Ezért tulajdonitunk ennek pedagógiai szempontból ilyen rendkivüli jelentőséget.

Könyvtárosaink rendszerint azzal szoktak érvelni, hogy nincs elegendő idejük az olvasóval való egyéni foglalkozásra. Bár ebben nekik nagymértékben igazat adunk, mégis azt kell mondanunk, hogyha tekintetbe vesszük azt a jelentőséget és azt a hatósugarat, amellyel az egyéni munkának birnia kell, nem elégedhetünk meg ezzel az állapottal és ezzel a megállapitással. Könyvtárosaink előtt tehát az a feladat áll, hogy a könyvtári munka egész menetét olymódon szervezzék meg, hogy arányosan tudjanak foglalkozni a szóbanforgó területtel is.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A már emlitetteken kivül azonban még további okai is vannak annak, hogy az egyéni munka nem fejlődött ki. Ilyenek: a felülről való gondoskodás hiánya /keveset foglalkozott ezekkel a kérdésekkel a Szlovák Könyvtárügyi Tanács, kevés figyelmet szenteltek e problémának a könyvtári dolgozók egyes értekezletein; nem forditottak rá kellő figyelmet a kerületi és járási szemináriumokon és aktivaüléseken; nem igen tették hozzáférhetővé és nem is propagálták azokat a tapasztalatokat, amelyeket a szovjet, a lengyel és a magyar könyvtárosok értek el az olvasóval való egyéni nevelőmunka terén; aránylag keveset irtak erről a munkáról és ennek problematikájáról a könyvtári szakfolyóiratok, illetve a kerületi könyvtárak által kiadott módszertani levelek; végül a könyvtárosok között sincs kellő tapasztalatcsere ezen a téren. Fontos szerepet játszik itt az a tény is, hogy az egyéni nevelőmunka sokkal igényesebb, mint a tömegjellegü nevelés; szélesebbkörü müveltséget, alaposabb könyvismeretet és az olvasóval való foglalkozás módszereinek és formáinak átfogóbb ismeretét követeli meg. A könyvtárosnak meg kell találnia az olvasóhoz vezető egyéni, különleges utat, tehát jobban kell ismernie az olvasót. Ráadásul, ez a munka kevésbé hatásos, mint a tömegmunka. Itt ugyanis hosszu ideig tartó nevelő folyamatról van szó. Végül az a körülmény, hogy az egyéni munka hatása nem mutatkozhatik olyan gyorsan és olyan szembeszökően, mint a tömegmunkáé, azt eredményezi, hogy a könyvtárosok keveset törődnek vele.

Néhány szó az olvasóval való egyéni foglalkozás egyes alapvető kérdéseiről

Az olvasóval való egyéni foglalkozáson azt értjük, hogy a könyvtáros az olvasóra nevelő és müvelő irányban tudatosan hatni kiván s ezt a tevékenységet az egyes olvasók szempontjából a legmegfelelőbb, a legalkalmasabb formák, módszerek és eszközök utján fejti ki.

Itt azért beszélünk tudatos ráhatásról, mert a könyvtáros jóelőre meghatározza a kifejtendő hatás célját. Munkájával valamilyen célt kiván elérni, legyen az akár valamely irodalomfajta iránti érdeklődés felkeltése vagy elmélyitése, akár az ifjuság valamely negativ jellembeli vonásának kiküszöbölése, stb. Azért beszélünk itt nevelő és müvelő hatásról, mert tudatos befolyásoló munkánkkal azt akarjuk végeredményben elérni, hogy az olvasókat a szocialista társadalomnak az ember-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

re vonatkozó ideáljaival és nézeteivel összhangban helyesen neveljük és sokoldalu müveltséggel ruházzuk fel.

E nevelő tevékenység során a könyvtárosnak tudomásul kell vennie azt is, hogy hosszu ideig tartó nevelő folyamatról s a nevelő müveletek nek gyakran olyan sorozatáról van szó, amelynek eredménye csak jóval később jelentkezik, sőt olykor a jelentkező eredmény nincs is arányban a kifejtett erőfeszitéssel.

Mi az olvasóval való egyéni foglalkozás tárgya, célja és értelme?

Az egyéni nevelőmunka tárgya az ember, az egyén, az individuum - minden érdeklődésével, kedvtelésével és hajlamával egyetemben. Az a célunk, hogy ne tévesszük szem elől az olvasót mint egészet, hanem hogy a szemünk előtt nőjjön fel az olvasó élő képe; nem az tehát a célunk, hogy az olvasót csak mint egyoldalu embert lássuk, aki bizonyos irodalomfajta iránt érdeklődik.

Az egyénileg történő foglalkozás célja - a családi, az iskolai és az általános neveléshez hasonlóan - az, hogy az egyes ember személyiségét sokoldaluan és teljes mértékben kifejlesszük s a szocializmus épitésének aktiv tagjává, társadalmunk hasznos polgárává tegyük. Magától értetődik, hogy a mi területünkön főleg az olvasással, a könyvvel való nevelés a cél.

Lélektanilag abból indulunk ki, hogy az ember dinamikus lény, mely állandó mozgásban van, változik és fejlődik és megvan a hajlama ahhoz, hogy képességeit és kvalitásait sokoldaluan kifejlessze. Lelki struktu rája nem statikus, tehát nem olyan, amit a kialakulás után már nem lehet valamiféleképpen módositani, megváltoztatni. Ezáltal adva van az alap az állandó nevelő hatás kifejtésére.

A könyvtáros a könyvek segitségével igen széleskörü hatást fejthet ki, tanácsaival illetve tájékoztatásaival nevelő hatást gyakorolhat az olvasó képzeteire, nézetére és állásfoglalására, - érzelmi, értelmi és erkölcsi oldalára, és végső eredményben cselekedeteire is.

.....

Miben különbözik az egyéni nevelőmunka a tömegmunkától?

Az egyéni munka során, mint ez már magából az elnevezésből is következik, csak egy olvasóval, egy individuummal foglalkozunk. Ezért

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

módunk van arra, hogy teljes mértékben az egyén szükségleteire és érdeklődésére összpontositsuk figyelmünket és annak az olvasónak a szempontjából válasszuk ki a legalkalmasabb és legcélszerübb munkamódszereket és munkaeszközöket, akinél valamely nevelési cél megvalósitását feladatul tüztük ki.

A tömegmunka területén a könyvvel összefüggő akciókat több olvasó számára rendezzük. Ilyen esetekben többnyire különböző koru, különböző érdeklődésü, különböző müveltségü és különböző foglalkozásu emberekről, illetve környezetről van szó. A könyvtárosnak rendszerint az átlaghoz kell igazodnia és olyan témát, illetve olyan feldolgozási és előadási módot kell választania, hogy az a résztvevő olvasók zöme számára a leghatásosabb legyen.

Ebből világosan látható, hogy a tömegmunkával nem tudunk minden résztvevőre egyforma mértékü nevelőhatást gyakorolni. Lehet, hogy egyeseknél maximális eredményt érünk el, de az is lehet, hogy másoknál semmilyen eredményt sem tudunk felmutatni. A könyvtáros igyekezetének azonban arra kell irányulnia, hogy valamennyi résztvevőre, tehát olvasóra és nem olvasóra egyaránt nevelő hatást gyakoroljon. Minden olyan esetben tehát, amikor tömegjellegü akciókkal nem tudja elérni a célját, ezt a munkát az egyes olvasókkal való foglalkozással, egyéni nevelőmunkával iparkodjék pótolni.

Ilyen szempontból az egyéni munka a tömegjellegü munka kiegészitésének látszik. Az egyéni munkával egyuttal azt is elérjük, hogy adatokat szerzünk az egyes tömegakciók számára. Mert az egyéni munka során felismert kivánságok, érdeklődés és szükségletek alapján a tömegjellegü munka tervét is módosithatjuk.

A fentiekből láthatjuk, hogy az egyéni és a tömegmunka nagyon szorosan összefügg, kiegészíti és áthatja egymást.

Mielőtt áttérnénk az egyéni munka eszközeinek és módszereinek ismertetésére, időzzünk egy kicsit egy igen fontos kérdésnél, az egyéni nevelőmunka differenciálásának problémájánál.

Az olvasóval való foglalkozás és egyéni nevelőmunka differenciálásán azt értjük, hogy a nevelőmunka során tiszteletben kell tartanunk az olvasók egyéni különbözőségét és ennek megfelelően minden olvasót egyéni módon, individuálisan kell kezelnünk.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Nem lehet azonos módon, azonos módszerek alkalmazásával minden olvasónál azonos eredményeket elérni. Arra van tehát szükség, hogy az olvasó alapos, mélyrehatő megismerése alapján olyan munkamódszereket válasszunk és alkalmazzunk, amelyekkel a lehető legnagyobb nevelési cél valósitható meg az egyes olvasóknál.

Ezzel kapcsolatban - az egyéb körülmények egész során kivül - főleg az olvasó korát kell figyelembe vennünk. Más az olvasás iránti érdeklődés a tanuló- és serdülőifjuságnál, és megint más a felnőtteknél. Tekintetbe kell vennünk tehát az életkorral járó érdeklődést, az értelmi fejlettséget és a felfogóképességet. Nagyon jól tudjuk, hogy a gyermekeknél már akkor megnyilvánul az olvasás iránti érdeklődés, mielőtt még magát az olvasás technikáját elsajátitották volna. A betüvetés és az olvasás megtanulásával az érdeklődés - normális és kedvező nevelési feltételek közepette - erősödik és differenciálódik.

Az olvasók érdeklődésének egészséges fejlődése érdekében nemcsak arra van szükség, hogy felébresszük és megszilárditsuk az életkornak megfelelő irodalom iránti érdeklődést, hanem arra is, hogy ezt az érdeklődést megfelelő mederbe tereljük s helyesbitsük.....

További fontos és figyelmet igénylő szempont az olvasó foglalkozása. Más-más irodalom - elsősorban szakirodalom - fogja érdekelni a munkást, a parasztot, a müszaki tisztviselőt s ismét más a háztartásbeli asszonyt, stb.

Az olvasók iskolai végzettsége /elemi iskolai, középiskolai, főiskolai vagy más végzettséggel rendelkező olvasók/ mellett figyelembe kell vennünk az olvasás fejlettségének fokát /kezdő olvasó, fejlett olvasó, fejletlen olvasó, az irodalomban igen járatos olvasó stb./ is.

Nem kevésbé jelentős tényező az olvasó különleges érdeklődése és kedvtelése, a gyümölcstermesztő, halász-, méhész-, bélyeggyüjtő-, stb. szenvedély is.

A nevelőmunkában fontos szerephez jut a lakókörnyezet - a város, a falu, az ipari tanulóotthon, az iskolai internátus stb.-figyelembevétele is. /Ha nem is jelentősen, de mégis elég nagymértékben differenciálódik ui. az olvasók érdeklődése aszerint, hogy városban vagy falun laknak-e. /

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A környezetben és a foglalkozásban mutatkozó különbözőség, illetve a városban és a falun élő olvasók életmódjában és mentalitásában mutatkozó eltérések azonban még egyéb problémákat is felvetnek.

Ami a falusi olvasók körében végbemenő nevelőmunkát illeti, a rendelkezésre álló lehetőségek viszonylag jobbak. Falun ui., ahol a könyvtárosnak aránylag kisszámu olvasóval van dolga és ahol már hosszabb idő óta tevékenykedik ugyanabban a környezetben, könnyebben megy az olvasók alaposabb megismerése. De maguk az olvasók is közelebb állnak a könyvtároshoz; igy hathatósabb személyi kapcsolatok létesülhetnek és sikeresebb nevelő hatás fejthető ki, mint a városban, ahol több beszélgetést kell a könyvtárosnak folytatnia, ha meg akarja ismerni az olvasókat.

Az egyéni nevelőmunka általános célkitüzései is mások a falun,mint a városban. Mig ui. a városban az egyéni nevelőmunka sulypontja tulnyomórészt a bibliográfiai tájékoztatószolgálaton nyugszik, addig falun, főleg uj olvasók szerzésére, az állandó olvasói szokások ápolására és az olvasók érdeklődésének kiszélesitésére esik. Falun még mindig kevés az olvasók száma és csekély a kölcsönzési forgalom. Ilyen irányban főleg egyéni munkával kell a jövőben javulást elérnünk.

.....

Elemző törzslap

Az egyéni munka eredményes elvégzéséhez nem elegendő,ha jól megismerjük az olvasót és ha kellőképpen tájékozódni tudunk az irodalomban. A könyvtárosnak az egyes munkaformákat és munkamódszereket is tökéletesen kell ismernie és tudnia kell, hogy mikor, milyen formát, illetve módszert kell használnia. Ezért, legalább röviden, ezekről is szólok.

Az olvasóval való egyéni foglalkozás egyik alapvető segédeszköze az olvasók elemző törzslapja. A törzslapot csak néhány olyan kiválasztott olvasónál vezetjük be, akikkel egyénileg kivánunk foglalkozni/pl. élmunkásoknál, ujitóknál, csoportvezetőknél, gondozóknál, autodidaktáknál, stb./. A törzslap a személyi adatok számára fenntartott rovatokon kivül rovatokat tartalmaz azoknak a különféle könyveknek a bejegyzésére is, amelyeket az olvasó olvas. Ezekhez a rovatokhoz még külön rovatokat csatolunk annak az irodalomfajtának a számára, amellyel

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

az olvasó érdeklődési körének kiszélesitése kivánatos. A kiszélesitést, figyelembevéve az olvasók általános müveltségét, összhangba kell hoznunk tanulmányi céljaikkal is. Ugyanakkor bejegyzéseket eszközlünk az általunk adott tanácsokról s az elért eredményekről is. A szükségnek megfelelően még további rovatok is felvehetők. Ilyen például a könyvtáros megjegyzéseire szánt rovat; ez válaszokat tartalmazhat az alábbi kérdésekre:

1/ Van-e az olvasónak saját könyvtára, hány kötetből áll ez a könyvtár és milyen irodalmat foglal magában?

2/ Milyen könyveket tart az olvasó a legértékesebbeknek és kik a legkedvencebb szerzői?

3/ Milyen hirlapokra és folyóiratokra fizet elő és főleg mely rovatokat, illetőleg milyen problémákról szóló cikkeket szeret leginkább olvasni?

4/ Milyen politikai irodalmat tanulmányozott át, illetve milyen irodalmat tanulmányoz jelenleg?

5/ Mennyi időt szentel az olvasó az olvasásnak, tanulásnak?

6/ Kitől kap segitséget és tanácsot a tanuláshoz és milyen irányu segitségre lenne még szüksége?

A könyvtáros a törzslapon még további jellemző adatokat is feljegyezhet; ezek az adatok lehetővé teszik számára, hogy jobban megismerje az olvasót és hogy jobban ki tudja fejleszteni a vele való egyéni foglalkozást. Ilyen adatok pl.:

a/ az olvasó különleges érdeklődése és kedvtelése /pl. bélyeggyüjtő, gyümölcstermesztő,stb./;

b/ az olvasó által végzett különböző fajtáju tevékenységek /a munkahelyen, a munkahelyen kivül; a szabadidő felhasználásának módja/;

c/ dolgozik-e valamilyen különleges ujitáson, valamilyen problémán stb.?

d/ milyen eredményeket ért el munkájában? Kapott-e munkájáért jutalmat /pénzbeli jutalmat, dicsérő elismerést, jutalomüdültetést,stb.

Feljegyezhetjük ezenkivül az olvasó jellemvonásait és egyéb tulajdonságait is, ilymódon: társas jellegü, a társaságban kedvelt, zárkozott, nehezen hozzáférhető, hirtelen természetü, szivesen fogadja tanácsainkat, hajlamos szeszesitalok fogyasztására, mintaszerüen gon-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

doskodik családjáról, szivesen vesz részt felolvasásokon és szindarabok előadásában, munkahelyén készségesen segit másokon, stb.

Arra törekszünk tehát, hogy az elemző törzslapon egyrészt rögzitsük mindazokat a legalapvetőbb jellemző adatokat, amelyek az olvasó olvasásának, tanulásának és önképzésének területéről származnak, másrészt feljegyezzünk minden olyan dolgot, mely segitséget nyujthat számunkra ahhoz, hogy az olvasóval való egyéni nevelőmunkánk minél hatásosabb legyen.

Olvasmánynapló

Az olvasóval való egyéni nevelőmunka további jelentős segédeszköze az olvasmánynapló. A könyvtárainkban szokásosan használt feljegyzések nem nyujtanak teljes képet az olvasó olvasmányairól. Ezek a feljegyzé-

Iró: ..... Könyv:	Az elolvasott könyvvel kapcsolatos észrevételek:
1. Milyen hosszu ideig olvasta a könyvet?	Elkezdte: ..... Befejezte: ....
2. Hogyan tetszett a könyv?	nagyon+ közepesen nemigen nem tetszett
3. Melyik könyvtárból vette kölcsön?	közmüv.kvt.+ üzemi kvt. más kvt. ismerőstől saját könyv
4. Hogyan értesült a könyvről?	ujságból+ folyóiratból rádióból ismerőstől faliujságról plakátról másképpen

+ A nemkivánatos szöveg törlendő!

A Matica slovenská Tudományos Módszertani Kabinetje által néhány kiválasztott közmüvelődési könyvtárnak megküldött Olvasmánynapló második oldala.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

sek ugyanis csak azokra a könyvekre vonatkozóan tartalmaznak adatokat, amelyeket az olvasó egyetlen könyvtárból kölcsönöz ki. Nincs tehát áttekintésünk azokról a könyvekről, amelyeket az olvasó más könyvtárakból, vagy esetleg ismerőseitől kölcsönöz; nem tudjuk azt sem, hogy az egyéb könyvtárakból, illetve az ismerősöktől kapott könyvek jobban megnyerték-e a tetszését, mint a mi könyvtárunkból származó müvek; nincs tudomásunk arról sem, hogy honnan és miképpen szerzi az olvasó a könyvekre vonatkozó információkat stb. Pedig ezek az olvasás területéről származó adatok igen értékesek a nevelőmunka szempontjából. Ilyen adatokat kétféle forrásból szerezhetünk: az olvasmánynaplóból és az olvasók elemző törzslapjából. Ezeket a feljegyzéseket azonban meghatározott rendszer szerint kell vezetnünk, hogy az ilymódon nyert eredményekből megfelelő következtetéseket vonhassunk le, az eredményeket általánosithassuk és a gyakorlatban fel is használhassuk.

A Matica slovenská Tudományos Módszertani Kabinetje az olvasmánynapló utján több könyvtárban gyüjt adatokat az olvasóra irányuló nevelőmunka elméletének és módszertanának kidolgozásához. Több könyvtárban már folyik az olvasmánynaplók vezetése és egyes könyvtárosok már be is számoltak az első tapasztalatokról, közölve a szóbanforgó munka jelentőségére vonatkozó nézeteiket. .....

Befejezésül még csak ezt szeretnénk megjegyezni: ahogyan az egyéni és tömegmunka kölcsönösen átszövi és kiegészíti egymást, ugyanez érvényes az egyéni munka formáinak és módszereinek terén is. Nagyon szükségesnek tartjuk hangsulyozni, hogy az egyéni nevelőmunka szempontjából minden olvasóhoz külön, egyéni uton kell közelednünk.

Eredeti cim: K otázkam individuálnej vychovnej práce s citatel'om.
Megjelent: Citatel', 1957. 11.sz. 484-490.lap.
OSzK.ford.sz.: 1922.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Koblitz, J.:

A DOKUMENTUMOK TARTALMI FELTÁRÁSÁNAK MÓDSZEREI

1 A dokumentáció nélkülözhetetlensége

A Német Demokratikus Köztársaság előtt álló kutatási és ipari feladatok nem valósithatók meg dokumentáció nélkül. Ez ma már olyan felismeréssé vált, amelyet sem vitatni, sem mellőzni nem lehet. Nélkülözhetetlen a dokumentáció, ha el akarjuk érni, sőt tul akarjuk szárnyalni a tudomány és technika nemzetközi szinvonalát. De mellőzhetetlen a dokumentáció a NDK minisztertanácsa által a tudományos és müszaki fejlődés előmozditása érdekében hozott határozat megvalósitása érdekében is. Ebben a határozatban ui. a minisztertanács felszólitja a közigazgatási és üzemi vezetőket, hogy az alájuk tartozó üzemekben fejlesszék a technikát, s ehhez használják fel a kutatás, a találmányok, a szabványositás elérhető eredményeit. De hogyan lehetne mindezt dokumentáció nélkül megvalósitani? Ahhoz, hogy a dokumentáció célt érjen, szükséges, hogy

1/ megfelelően széles területen,

2/ a kivánatos szinvonalon

folyjék. E két döntő tényezőnek megitéléséhez természetesen a minőség bizonyul a fontosabbnak. Az alábbiakban tehát mi is ennek fogunk nagyobb figyelmet szentelni.

2 Milyen széles területen folyjék a dokumentáció ?

A dokumentációs munka kiterjedésének körét általában az szabja meg, hogy meddig terjed az az anyag, amit <u>érdemes</u> feldolgozni. Mivel az NDK-ban az egyes dokumentációs intézmények együttmüködő és összehangolt dokumentációs hálózatban müködnek, további szempontként itt az a körülmény is szerepel, hogy a dokumentációs intézményeknek tudományszakok szerint is el kell határolódniok egymástól.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

2.1 Mit érdemes dokumentálni?

Annak megállapitásakor, hogy mit érdemes dokumentálni, a következő szempontok jönnek tekintetbe.

A feldolgozandó anyag eredete.

A dokumentáció előtt álló feladatok szükségessé teszik, hogy a tudomány és technika nemzetközi fájáról minden gyümölcsöt leszakitsunk és saját szükségleteink céljára felhasználjunk. Ez természetesen magas követelményeket támaszt a feldolgozó munkával szemben, hiszen állandóan nő azoknak az országoknak a száma, amelyeknek szerepük van a tudomány és technika fejlődésében. Éppen ezért nem volna indokolt a munkát földrajzi tekintetben korlátozni, annál kevésbé, mert az üzem lehetőségei /elégtelen kapacitás személyzeti létszámban, nyelvtudásban, anyagiakban stb./ amugyis bizonyos korlátokat szabnak.

A feldolgozandó anyag kategóriái.

A dokumentáció céljából következik, hogy a feldolgozandó anyag milyensége alapján sem vonhatunk önkényes korlátokat. Mindent fel kell tárnunk, ahol csak felmerül valami uj gondolat, tehát a tudomány és szakirodalom határain tul a többi - vizuális vagy akusztikai jellegü - termékeket is.

A feldolgozás minősége.

A dokumentációnak csak a tudomány és technika vivmányait kell kikutatnia, rögzitenie és közvetitenie. Ezért a feltáró munkát csak arra kell összpontositanunk, ami uj. Minőségi szempontból tehát elsősorban azok a munkák érdemlik meg a dokumentálást, amelyeknek tartalma a következő: eredeti kutatási eredmények, meglévő ismeretek, ismert eljárások uj alkalmazási lehetőségei, uj munka- és vizsgálati módszerek, gépek és eszközök uj szerkezetei, stb. Ezen tulmenően indokolt még feldolgozni azokat a müveket is, amelyek valamely uj szempont szerint összefoglalják az irodalomban szétszórt kutatási eredményeket, illetve uj szakkifejezésekről tájékoztatnak, stb.

Mivel a feltáró munkával kapcsolatos válogatásban alapvető szempont az ujszerüség, ebből az következik, hogy a tartalmi elemzésben általában nem kell kitérni a következőkre: általánosan ismert tényekre és megállapitásokra; a munka vagy kutatás előfeltételeire; azonos tartalmu munkákra, kutatásokra, eredményekre; kétes értékü megállapitásokra, stb.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

2.2 Szakterületek szerinti elhatárolás

Minden dokumentációs intézmény feldolgozási kötelezettsége egy-egy szaktudománnyal áll kapcsolatban, igy tehát erre a főterületre kell munkáját összpontositania. A jó munka érdekében kivánatos, hogy ez a főterület minél speciálisabb legyen s a mellékterületeken /határterületeken, kisegitő keresztező területeken/ csak olyan mértékben folyjék a dokumentáció, amennyiben ez a főterület szempontjából elkerülhetetlen.

Az NDK területén egyre jobban kiépül a dokumentációs hálózat, s ezzel kapcsolatban egyre több ismeretág feldolgozása talál gazdát. Igy a mellékterületek feltárásában azokra az intézményekre lehet támaszkodni, amelyek azoknak a területeknek dokumentálását tekintik főfeladatuknak; ezért a mellékterületekkel kapcsolatos munkát jelentős mértékben csökkenteni lehet.

3 A dokumentáció minőségi szinvonala

A dokumentáció minőségi értékét nyilvánvalóan abból tudjuk megitélni, hogy milyen mértékben képes megfelelni a használók igényeinek. A használók igényei - éppugy, mint a tájékoztatás célkitüzései - kétfélék: a/ gyors tájékoztatásra irányulnak /ez az irodalom puszta áttekintését biztositja/, b/ irodalomkutatáson alapuló tájékoztatást kivánnak /itt a kérdező meghatározott problémájához megfelelő kutatás alapján készül el a tájékoztatás./

Ami a részleteket illeti, a felhasználó a dokumentáció szinvonalát illetően a következő három követelményt támasztja.

3.1 A lehető legnagyobb információs érték

A tájékoztatásnak instruktivnak kell lennie, vagyis össze kell foglalnia mindazt, ami ujdonságánál fogva értékes s ami a felhasználót képessé teszi, hogy saját munkáját illetőleg is dönthessen az anyag felhasználhatóságáról. Továbbá szükséges, hogy a tájékoztatás a speciális és komplex problémák tekintetében eligazitást adjon. Ennek érdekében egy mü tartalmi lényegét egyrészt megfelelő mértékben /azaz kellően részletezve/ kell tartalmaznia, másrészt azonban tárgyilag helyesen csoportositva, vagyis szisztematikus rendben kell elénk tárnia.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

3.2 A lehető legnagyobb időszerüség

A tájékoztatás legyen egyszersmind időszerü, vagyis a dokumentálást megérdemlő ujdonságokról a lehető leggyorsabban adjon hirt.

3.3 A lehető legnagyobb gazdaságosság

A tájékoztatást olyan formában kell nyujtani, hogy tartalmát gyorsan és fáradság nélkül fel lehessen fogni. Továbbá biztositani kell az anyagban való gyors eligazodást, vagyis azt, hogy a felmerülő kérdések a kartoték feltételezett helyein szerepeljenek.

Ezeknek a követelményeknek a teljesitése attól függ, milyen módon tárjuk fel a feldolgozandó dokumentum tartalmát. Ezért a kiértékelés módszertana alkotja az egész dokumentációs munka magvát.

4 A kiértékelés lényege és feladata

A dokumentációs kiértékelés abban áll, hogy megvizsgáljuk a mü tartalmát, majd kivonjuk és rögzitjük belőle azt, ami tudományos és müszaki szempontból uj. A mü tartalmát tehát alkotórészeire bontjuk s azután a dokumentáció feladatának megfelelően /tájékoztatás az uj ismeretekről/ kiválasztjuk és lejegyezzük, ami benne tudományos vagy müszaki haladást jelent. Természetesen a választás mindig azt jelenti, hogy a mü egyes tartalmi összetevőit a szakterület elért ismeretszintjének a talaján értékeljük. Igy a "kiértékelés" szóban a dokumentumok tartalmi feltárásának legfontosabb mozzanata fejeződik ki. Ennek a kiválogatást szolgáló értékelésnek mindenesetre semmi köze a müvek egészére vonatkozó kritikai értékeléshez. A dokumentáció ui. - általában biráló megjegyzés nélkül - csak a pozitivumokra terjeszkedik ki, mig a kritika a negativumokat is számba veszi s megfelelő értékitéletben fogalmazza meg. A dokumentációban az értékelés csak annyit jelent, hogy kikeressük az ujat, az érdekeset. Ha egy müben uj gondolatok találhatók, dokumentációs szempontból pozitiven értékeljük, ha viszont nem tartalmaz uj gondolatokat, negativen; ebben az utóbbi esetben azonban a dokumentáció nem is terjeszkedik ki rá.

A dokumentációban nem tilos az un. kritikai referátum sem, csakhogy természetes határt szab ennek egyrészt a rendelkezésre álló idő, másrészt a dokumentációs kartonon rendelkezésre álló hely.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A dokumentumok kiértékelésének tehát az a feladata, hogy hozzáférhetővé tegye a tartalomból azt, ami a kutatónak, műszaki szakembernek érdekes. Ezzel azonban ahhoz a kérdéshez jutunk, hogy a mü mely részében találjuk meg, amire szükségünk van; más szavakkal kifejezve: mi egy tudományos mü egyes részeinek hasznosítható értéke a dokumentáció szempontjából, s szükséges-e az egész művet elemezni?

5 A tudományos mü részei és dokumentációs értékelése

A tudományos münek általában a következő részei vannak:

Cim

Szöveg a kiegészitő kellékekkel /ábrák, táblák, térképek, irodalom felsorolása,stb./

Magyarázó jegyzet, tartalmi összefoglalás.

Vegyük sorra ezeket.

5.1 Cim

Eltekintve az olyan esetektől, amikor a cim nem ad kellő képet a tartalomról, sőt semmitmondó, megállapithatjuk, hogy a cim célszerü rövidsége miatt egyébként is csak a tárgy általános megjelölésére alkalmas. Részletes utbaigazitást nem várhatunk tőle. Minthogy tájékoztató értéke elégtelen, a dokumentációra hárul a feladat, hogy a bibliográfiai cimadatokon tulmenőleg a dokumentum tartalmáról is tájékoztasson.

Hogy milyen pontatlanok, elégtelenek néha a cimek, mutatják a következő példák:

Cim: A haladó technika bevezetése - a legfontosabb népgazdasági feladat.

A mü tartalma: Hogyan lehet a gépgyártásban csökkenteni a tervezés és a kivitelezés idejét?

Cim: Martin-kemencék szilárdság-számitása.

A mü tartalma: A Martin-kemencék boltivének szilárdságszámitása.

A cim dokumentációs értékelése:

Nem ad elégséges tájékoztatást a tartalomról, ezért szükség van e mü kiegészitő tartalmi elemzésére.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

5.2 A szöveg a kiegészitő kellékekkel

A tudományos müvek tartalma rendszerint a következő tényezőkből áll:

5.21 Bevezetés

A bevezetés megjelöli a mü tárgyát, pontosan meghatározza a tárgyalt témát, illetve a felvetett problémát, elmondja, mi vezetett a mü megirására, milyen céllal készült a munka - közli a kérdés megtárgylásához szükséges előismereteket, röviden összefoglalja a tudomány, a tapasztalat eddigi eredményeit, stb. Igy a 6.szakaszban példaként emlitett cikk bevezetése a következőket tartalmazza:

a/ Rövid történeti visszapillantást közöl arról az időről,amikor a metallográfia területén bevezették az autoradiográfiát s azokról a tudósokról, akik ezt a módszert először alkalmazták.

b/ Számbaveszi azokat a módszereket és eredményeket, amelyek az ólom és bizmut természetes izotópjainak alkalmazásával kapcsolatosak.

c/ Hivatkozik a kontakt autoradiográfia jelenlegi magasabb szintjére.

d/ Utal a mesterséges izotópok alkalmazhatóságára. Ez a megjegyzés vezet át a mü tulajdonképpeni tartalmához, s ahhoz, hogy mi adott ösztönzést a mü megirására. Itt értesülünk arról,hogy a mü célja annak kimutatása: milyen széles területen lehet alkalmazni az autoradiográfia módszerét.

A bevezetés dokumentációs értékelése:

A példa is azt mutatja, hogy a bevezetés általában csak arra szolgál, hogy kiinduló pontot teremtsen a rákövetkező vizsgálathoz, tehát tartalmát már ismert dolgok alkotják. Ezért a dokumentáció szempontjából benne csak a probléma felvetése érdekes, ténybeli tartalma alig nyujt többet a cimnél.

5.22 Vizsgálati módszerek és eszközök

5.23 Vizsgálati eredmények

5.24 Következtetések és elméleti általánositások

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

5.25 Alkalmazási lehetőségek

Az 5.22-5.25 pontok dokumentációs értékelése:

Itt jelentkezik az, ami uj, érdekes, ezért itt van előttünk a kiértékelés tulajdonképpeni tárgya.

5.3 Magyarázó jegyzet, tartalmi összefoglalás

Örvendetes módon egyre több mü jelenik meg tartalmi összefoglalással. Ez az a törekvés hivta életre, hogy az olvasó tömör formában áttekintést kapjon a mü tartalmáról, mentesüljön tehát a könyv elolvasásától, ha az számára érdekeset nem nyujt, - s segitséget nyerjen a mü lényeges mondanivalójának rögzitéséhez. A tartalmi összefoglalás rendszerint a szerző fogalmazása, s néha több nyelven is szerepel. Kialakulását annak köszönheti,hogy a kiadók és a szerzők belátták, mily hasznát veszik az olvasók.

5.31 Magyarázó jegyzetek /annotáció/

Példa:

Cim: Adalék az axiális átömlésü járókerekek háromdimenziós elméletéhez.

Magyarázó jegyzet: Surlódásmentes áramlás axiális átömlésü járókerekekben radiálisan erősen változó lapátcirkulációval - tengelyszimmetrikus áramlás - "szekundéráramlás" - mindkét esetben a tényleges viszonyok megközelitése.

Az itt megadott példában a magyarázó jegyzet mindenekelőtt precizen közli a témát s azután - mintegy fejezetcimszerüen - bemutatja a mü tartalmát.

A magyarázó jegyzet dokumentációs értékelése:

Nyilvánvaló, hogy a magyarázó jegyzet nagyobb mértékben teszi lehetővé az előzetes tájékozódást a mü tartalma felől, mint a cim, de még mindig csak nagy általánosságban mozog. Igy annak a követelménynek, amelyet a dokumentációs anyaggal szemben a tájékoztatási érték tekintetében támasztunk /v.ö. 3.1/, a magyarázó jegyzet még mindig nem felel meg.

5.32 Tartalmi összefoglalás

Rendszerint a mü végén található, s azt a célt szolgálja, hogy az olvasót tömör formában tájékoztassa a kisérletek eredmé-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

nyeiről s a végkövetkeztetésekről. Néha egyéb tartalmi tényezőkre is kiterjed.

Példa:

Cim: lásd az 5.31 példáját.

Összefoglalás:

1/ A csillagrácsok lapátcirkulációjának radiálisan egyenetlen eloszlása által gyakorolt hatás könnyen kiszámitható, ha feltesszük, hogy az áramlási viszonyok "tengelyszimmetrikusak", vagyis érintő irányában változatlanok.

2/ A tengelyszimmetrikus áramlástól eltérő "szekundéráramlás" közelitő számitása az /5/-/7/ egyenlettel történik. Az igy számitott értékek összehasonlitása a kisérleti eredményekkel megnyugtató egyezést mutat.

3/ Az igy kiszámitott szekundéráramlás hatásának csak az agy és a ház határrétegterületein van gyakorlatilag jelentősége. Ezek közé a határrétegek közé eső területen a tengelyszimmetrikus megoldás a tervezés szempontjából a tényleges áramlás kielégitő megközelitésének látszik.

Ez az összefoglalás bemutatja a végzett kisérletek és számitások eredményeit.

Az összefoglalás dokumentációs értékelése:

A tartalmi összefoglalás rendszerint a mü leglényegesebb szempontjairól s ténymegállapitásairól tájékoztat. Ha tehát a mü bármely tartalmi összetevőjét akarjuk szemügyre venni, használható és alkalmas kiindulópont arra, hogy a dokumentum számunkra fontos tartalmi részleteit feltárjuk és rögzitsük.

6 A kiértékelés leggyakoribb módjai

Közismert tény, hogy módszertani tekintetben /de természetesen technikai és munkaszervezési szempontból is/ a dokumentáció igen változatos, sőt tarka képet mutat. Susanne Dufour-Estradere /ld. 9.3./ jól mutatja be a jelenlegi helyzetet. Az ő megállapitásához kapcsolódva négy területet nevezhetünk meg, ahol a módszertani egyenetlenségek leginkább szembetünnek.

Különbözőség mutatkozik először is a tartalmi részletesség tekintetében, vagyis abban, hogy milyen mértékben tárják fel a dokumentumot.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az egyik a mü szerkezeti felépitésének megfelelő tagolódásban áttekintést nyujt a tartalomról, a másik a mü szempontjaival, következtetéseivel és alkalmazási lehetőségeivel foglalkozik, a harmadik a vizsgálatok eredményeit foglalja össze, a negyedik kritikai megjegyzéseket közöl, stb.

Különbözőség mutatkozik a kiértékelés elnevezései tekintetében is.

Egyaránt használatosak az olyan kifejezések, mint tartalmi elemzés, kritikai elemzés, részletes elemzés, informativ, leiró és funkcionális elemzés, referátum, kivonat, ismertetés, annotáció, cimmagyarázat, tartalmi összefoglalás, stb.

Kétségtelen, hogy a felsorolt kifejezéseknek egy része határozott jelentést kaphat, ha a kiértékelés fokát és a feldolgozás jellegét vesszük alapul. A többség esetében azonban nem sikerül a fogalmi elhatárolás, s a kifejezések használatának gyakorlatában önkény és zürzavar uralkodik.

Nincs egyetértés a dokumentáció közreadási formáit s ezek elnevezéseit illetően sem.

Használatosak a következő kifejezések: dokumentációs szolgálat, irodalmi tájékoztatás, irodalmi szemle, dokumentálás, gyorstudósitás, referálólap, lapszemle, irodalmi jegyzék, figyelőszolgálat, szakirodalmi kartoték stb.

Kétségtelen, hogy egyik-másik kifejezésnek itt is határozott jelentése van. A kifejezések nagyrészénél azonban nem ez a helyzet, alkalmazásuk megint csak önkényes.

Megvan az egyenetlenség végül a szerkesztési módszerek tekintetében is.

Például: "schlagwort"-szerü előadás, az időpont megadása, ilyen vagy olyan mértékegység alkalmazása, idegen szavak, rövidítések, szimbólumok, stb. használata.

Az ilyen eltérések szükségessé teszik a sürgős egységesitést és szabályozást. Németországban már közreadták a DIN 1426.sz. szabványt: Richtlinien für Schrifttumsberichte /Irányelvek az irodalmi szemlék számára/. Ez azonban, mivel csak három forma tekintetében foglal állást

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

/puszta cimközlés, magyarázó jegyzet, ismertetés/, a gyakorlati élet differenciált követelményeinek nem felel meg s ezért egyáltalában nem elegendő.

Nem várható, hogy rövid időn belül létrejöjjön az egységesités összmémet viszonylatban, nem is szólva a nemzetközi megegyezés és szabványositás akadályairól. Az NDK dokumentációja azonban rendkivüli mértékben növekszik, ezért legalább itt kell minél gyorsabban elvégezni az egységesitést, kialakitani a célszerü formákat és elnevezéseket, már amennyire az egységesités és szabványositás a dokumentáció területén egyáltalán lehetséges.

Ezek a fejtegetések ebben az irányban szándékoznak egy lépéssel előbbre vinni. Jellemző egyébként, hogy nemzetközi vonatkozásban is mennyire tudatossá vált annak felismerése, hogy nem kielégitő a helyzet a kiértékelés módszertanát illetően. Egyre-másra jelennek meg olyan közlemények, amelyek ezzel a kérdéskörrel foglalkoznak, s arra törekszenek, hogy közös nevezőre jussanak.

Ha megvizsgáljuk a különféle kiértékelő módszereket, azt állapithatjuk meg, hogy a leglényegesebb különbség abból adódik, hogy milyen mértékben foglalkoznak a tartalommal, részben mélységben, részben a vizsgálódás körét tekintve. A dokumentációban kétségtelenül mindig érvényesül a válogatás elve. Ettől eltekintve azonban /tehát elméletileg/ a mü tartalmát mindig kétféleképpen lehet feltárni: egyrészt különbség van aközt, hogy csak a felületeken vagy a részletekre kiterjedően értékeljük-e ki, másrészt, hogy minden összetevőt számba veszünk-e vagy csak némelyeket.

A gyakorlat számos kiértékelési módszert ismer. A legfontosabbak a következők.

6.1 Leiró módszer

Itt a használó arról kap tájékoztatást, hogy <u>miről</u> szól a mü. Ezért több-kevesebb részletességgel bemutatják neki a tartalmat, s a kiértékelés - "stichwort"-szerü előadásban - követi a mü felépitését is. Ily módon a cimet a mü valóságos vagy elképzelhető fejezetcimeivel egészitik ki.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

620.18:539.16.06
621.386.8

Metallográfia, rádióaktivitás, radiográfia.

Glawitsch, G.

Rádióaktiv módszerek alkalmazása metallográfiai problémák esetében /autoradiográfia/

Zeitschrift für Metallkunde, Stuttgart, 47. Jg. /1956./ 3. No. 199-202.lap, 10 ábra, 12 bibliográfiai adat.

Az ötvözetek szerkezetvizsgálatainál az autoradiográfia alkalmazásával elért eredmények - Eljárások a makroszkopikus tartományban - Radiografikus képek korlátozott felbontó képessége a mikroszkopikus tartományban - Eljárások a felbontó képesség fokozása végett - Az autoradiografikus módszer alkalmazási lehetőségei a metallográfiában - Utmutatások a gyakorlati munka számára

Leiró módszer

1.sz.ábra

Az eljárás előnyei.

Viszonylag gyorsan és könnyen végezhető a kiértékelés,ezért előnyös módszernek számit. A mindenkori szükségletek szerint lehetővé teszi a tartalom részletes bemutatását, tagolását. Ezzel egyben jó alapot teremt a mü osztályozására, és a dokumentációs kartoték megfelelő tárgyi csoportjaiba való besorolásra is. A besorolás nem korlátozódik a jelzetszerüen megadott tárgyszavakra, hanem szükség esetén az elemző rész szövegében előforduló kifejezésekre is kiterjedhet. Ebben az esetben egyszerüen jól látható kiemelés szükséges. Az eljárás alapján könnyen eldöntheti a dokumentációs kartoték használója, hogy a mü a számára szükséges szakkérdéseket tárgyalja-e vagy sem.

Az eljárás hátrányai:

A tájékoztatás csupán megnevezi a tárgyalt kérdéseket, nem mondja azonban meg, hogy tárgyalásuk milyen eredménnyel jár /megoldások/, s nem terjeszkedik ki azokra a következtetésekre, amelyeket elméletileg és gyakorlatilag le lehet vonni.

6.2 Referáló módszer

A használónak arról ad tájékoztatást, hogy mi ujat közöl a mü, s milyen módon jutott el az eredményig. Itt tehát nem elégszünk

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

meg a tárgyalt problémák puszta megnevezésével, mint a leiró módszer esetében, hanem a vizsgálati módszerekre, eredményekre, következtetésekre, alkalmazási lehetőségekre is kiterjeszkedünk. Ha abból indulunk ki, hogy a mü tartalmából mi méltó dokumentálásra, akkor azt mondhatjuk, hogy a referátum sommázva ugyan, de hüen adja vissza az elemzett munkát. . . . . ./

620.18:539.16.06
621.386.8

Metallográfia, rádióaktivitás, rádiográfia

Glawitsch, G.

Rádióaktiv módszerek alkalmazása metallográfiai problémák esetében /autoradiográfia/

Zeitschrift für Metallkunde, Stuttgart, 47. Jg. /1956./ 3. No. 199-202.lap, 10 ábra, 12 bibliográfiai adat.

A metallográfiában az ötvözetek makroszkopikus vizsgálata terén az autoradiográfiának nagyobb alkalmazási lehetősége nyilik a következő módokon: megfelelő izotóp beépitése a fémpróbákba, sik felületek előállitása és érintkezés megfelelő fotoanyaggal; a feketedési helyek megmutatják az izotóp és az alapfém eloszlását is. A mikroszkopikus tartományban a felbontó képesség emelkedik a lehuzófilm módszerével; az emelkedés mikroszkopikus csiszolatok esetében Ag 110 izitopok sugárforrásként alkalmazásával 10 -ig terjedhet. A bizonyitás a dendritos kristályokkal rendelkező Ag 110-Bi ötvözet segitségével történik. Alkalmazás a metallografiában diffuziós zónáknál, szemcsedusulásoknál, kiválasztó,valamint porkohászati folyamatoknál, stb.

Referáló módszer

2.sz.ábra

Az eljárás előnyei.

A mü mondanivalóját illetően optimális tájékoztatást nyujtunk, a használó annyira tisztába jön a mü tartalmával, hogy világos lesz számára: ad-e a mü választ az őt foglalkoztató kérdésekre, vagy sem.

Az eljárás hátrányai.

A referátum teljes tájékoztatást nyujt ugyan, de tagolatlan és a nyelvi megfogalmazást illetően nehézkes. A használó arra kényszerül, hogy a lényeges részt maga hámozza ki az elemző részből; neki kell rendeznie a tartalmi elemeket s néha bizonyos összefüggéseket is helyre kell állitania. Minderre éppoly haszontalanul

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

áldoz energiát, mint a dokumentátor, amikor a tartalmi elemeket statisztikailag átszövegezi s folyamatos szöveggé köti össze. Ez annyit jelent, hogy a dokumentátor magának is, meg a használónak is felesleges munkát végez. A tagolás hiánya következtében az is nehézzé válik, hogy a müvet a dokumentációs kartotékba a jelzetszerüen megadott tárgyszavakon tulmenően is besoroljuk. Ez viszont azt jelenti, hogy csökken a lehetősége annak, hogy a müre az irodalomkutató minden szükséges esetben ráakadjon. A müvet ugyanis a megadott tárgyszavakon kivül a katalógus egyéb helyein is kereshetik, s ha itt nem szerepel, ahogy pedig célszerüség kivánná, a dokumentációs kartoték tájékoztató értéke nem mondható teljesnek. A tagolás hiánya megnehezíti természetesen a mechanikus válogatás céljából történő tárolást is.

Mivel mind a két elemző módszernek megvan a maga előnye és hátránya, felmerül a gondolat: teremtsük meg a két eljárás szintézisét. Igy ui. egyesiteni lehetne az előnyöket s teljesen vagy részben ki lehetne küszöbölni a hátrányokat. Erre az analitikus módszer ad lehetőséget.

6.3 Analitikus módszer

Ezt a módszert az jellemzi, hogy egyrészt tartalmilag teljesen kielemzi azt, ami dokumentációs szempontból jelentős, ugyanakkor azonban áttekinthetően, a tartalom egységei szerint tagolódik is. Igy olyan elvet érvényesit, amellyel már a leiró módszernél is találkoztunk. A különbség azzal a módszerrel szemben ilyen vonatkozásban csupán annyi, hogy ott a tagolódás pusztán kronológiai volt, az eredeti mü sorrendjéhez igazodott, s - mivel a tartalmi elemek bemutatásának teljességére törekedett - nem juttatta kiemelt szerephez azt, ami uj. Ezzel ellentétben az elemző módszer arra korlátozódik, ami a müben uj s emellett a tagolódásban nem kronológikus, hanem logikai, tárgyi szempontokat követ. Világos a különbség a referátummal szemben is. A referátum formailag is, tartalmilag is osztatlan egység. Az elemző módszer esetében viszont az elemzés formailag, részben tartalmilag is önálló egységekre válik, amelyeket tárgyi illetve szemléleti alapon különitünk el. Az eljárás az, hogy tárgyszavakat alkotunk a jelen-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

tősnek minősülő tartalmi elemekhez, mégpedig tulmenően a jelzetek közt szereplő tárgyszavakon, s ezeket kellően kiemeljük. Természetesen nem lehet szó önkényes tárgyszavakról, hanem egy rendszer szabvány tárgyszavairól. Az NDK-ban például az ETO szakkifejezéseit, illetve ha a rendszer valamire nem terjeszkedik ki, a bevett szakkifejezést használjuk.

620.18:539.16.06
621.386.8

Metallográfia,rádióaktivitás, radiográfia

Glawitsch, G.

Rádióaktiv módszerek alkalmazása metallográfiai problémák esetében /autoradiográfia/

Zeitschrift für Metallkunde, Stuttgart, 47. Jg. /1956./ 3. No. 199-202.lap, 10 ábra, 12 bibliográfiai adat.

N a g y o b b a l k a l m a z á s i l e h e t ő s é g e k

Makro-autoradiográfia: rádióaktiv izotópok beépitése a fémpróbákba, kontaktmegvilágitás: a feketedési helyek megmutatják a próba indikált elemének az eloszlását.

Mikro-autoradiográfia: a felbontó képesség emelkedése a lehuzófilm módszerének segitségével mikroszkópikus csiszolatok esetében Ag 110 sugárforrást alkalmazva 10 -ig terjed. Bizonyitás dentrites kristályokkal biró Ag 110-Bi ötvözet segitségével.

Alkalmazási területek: metallográfiában diffuziós zónáknál, szemcsedusulásoknál, kiválasztó,valamint porkohászati folyamatoknál, stb.

Analitikus módszer

3.sz.ábra

A módszer előnyei:

Minthogy az analitikus módszer a leiró és referáló módszer egyesitése, mindkét módszer előnyét megtaláljuk benne. Tájékoztat tehát a tartalom minden bennünket érdeklő vonatkozásáról /problémák, módszerek, eredmények, következtetések, alkalmazási lehetőségek/, ugyanakkor a tájékoztatást világosan áttekinthető tárgyi tagoltságban is adja. A tájékoztatás teljessége tehát olyan formával párosul, amely - eltérőleg a referátumtól - lehetővé teszi

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

a használónak, hogy a tartalmat gyorsan és fáradság nélkül tekintse át. Igy a munka gazdaságossága szempontjából is igen előnyös változattal van dolgunk. Ezen tulmenően megadja a lehetőséget, hogy a használó kivánságához s változatos igényeihez igazodva még más szempontból is értékesiteni tudjuk a tartalmat. Az eszközök ehhez: az egyes szövegrészek élére vetett vezérszavak, másrészt a szövegben előforduló, s pl. aláhuzással kiemelhető kifejezések /ld. a példát: izotópok, diffuziós zónák, szemcsedusulások, kiválasztó, valamint porkohászati eljárások/.

Magától értetődik, hogy ez a módszer kitünő feltételeket teremt a gépi válogatás céljára is, hiszen a müből mindaz, ami lényeges, a kiemelt vezérszavak utján fáradság nélkül felfogható.

Következtetések

Mivel az analitikus módszer felel meg legjobban a dokumentáció követelményeinek, ezt ajánljuk alkalmazásra az NDK területén.

7 Alapelvek a gyakorlati kiértékelő munka számára

7.1 A kiértékelés általában feltételezi a szóbanforgó mü alapos tanulmányozását. A rutinos, e munkakörben járatos szakember sokszor már puszta "beleolvasás" vagy "lapozás" után is meg tudja állapitani, hogy megérdemli-e a közlemény a dokumentálást vagy sem. Mi sem lenne azonban veszedelmesebb, s a dokumentáció szempontjából türhetetlenebb, mintha ezt az eljárást szabályként tüznök ki a kiértékelő munka számára. Éppen ellenkezőleg: a dokumentáció követelményei alaposságot, tudományos szinvonalat és felelősségtudatot kivánnak meg. A puszta rutin és sematikus eljárás egyszerüen összeegyeztethetetlen a dokumentációval.

Hogy milyen elégtelen lenne a felületes kiértékelés, mutassák be a következő példák:

Cim: A hegesztő szakmérnök helyzete és a minőség biztositása az üzemekben.

Tartalmi elemzés: A szerző javaslatokat ad a megfelelő részlegek kiépitésére.

Cim: Hibalehetőségek cséplőgépeknél.

Tartalmi elemzés: A szerző rámutat a cséplőgépeknél lehetsé-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ges különféle hibalehetőségekre. Tanácsokat ad, hogyan lehet ezeket felderiteni és kiküszöbölni.

7.2 A kiértékelésnek, miközben az ujat tartja szem előtt, lehetőleg tárgyilagosabbnak kell lennie. A tárgyilagosság foka messzemenően a teljesség fokát is jelenti. Tehát nem szabad pusztán arra szoritkoznunk, ami pillanatnyilag időszerü, hanem meg kell kisérelnünk, hogy - lehetőleg semlegesen és a napi problémáktól nem befolyásoltatva - teljesen felfogjuk a mü tartalmából azt, ami benne dokumentálásra érdemes /v.ö. 2.1/. Mert ami ma mellékesnek és másodrendünek tünik, holnap már igen fontos lehet.

7.3 A kiértékelő munkát lényegesen megkönnyiti, ha megjelöljük a mü érdekes részeit. Ez történhetik aláhuzás, lapszéli jegyzet, jelek alkalmazása, stb. utján.

.....

9 Felhasznált irodalom

1. Denisz'ev, V. N.: Vidü szovetszkoj bibliografii i tipü bibliograficseszkih poszobij. /A szovjet bibliográfia formái és a bibliográfiai segédeszközök tipusai./ = Denisz'ev, V. N.: Obscsaja bibliografija. 1954. 25-34.lap.

2. DIN 1426 Richtlinien für Schrifttumsberichte. /Irányelvek az irodalmi szemlék számára./

3. Dufour-Estradere, S.: L'analyse documentaire. /Dokumentációs analizis./ = Arch. Bibl. Coll. Doc. Paris. 1954. 14. No. 421-434.l., 15. No. 371-395.lap.

4. Frank, O.: Einführung in die Dokumentation. /Bevezetés a dokumentációba./ Berlin, Beuth, 1949. 64 lap. /Handbuch der Klassifikation. 5. H./

5. Szimon, K. R. - Kricsevszkij, G. G.: Szovetszkie referativnüe zsurnalü i ocserednüe zadacsi ih organizacii. /A szovjet referáló folyóiratok és szervezetük soronkövetkező feladatai./ = Vesztnik Akademii Nauk SzSzSzR, Moszkva, 1952. 9. No. 80-91.l.

6. ... Tájékoztató a müszaki referátumok készitéséhez. Budapest, Tervgazdasági K., 1951. 92 lap. /Müszaki Dokumentációs Központ és Központi Technológiai Könyvtár kiadványai./

Eredeti cim: Methoden der Aufbereitung des Inhalts von Dokumenten.

Megjelent: Dokumentation, 1956. 4.sz. 71-78.lap.

OSzK.ford.sz.: 1815.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Belaja, I.:

A LEVEGŐ FERTŐTLENITÉSE BAKTÉRIUMÖLŐ LÁMPÁKKAL

Számtalan vizsgálat bizonyitja, hogy a levegőben rengeteg mikroorganizmus van. Az utcán 1 m^3 levegőben 4.300-9.845 baktérium van, zárt helyiségben pedig ugyanakkora légtérben - néha még 25.000 is. A szobai por főleg gépekkel való takaritás esetén veszélyes, különösen, ha nedvesitás nélkül történik. A levegő fertőzése főleg két módon történik: nyál és por utján.

Beszélgetés, tüsszentés, köhögés, stb. közben az ember a garatüreg nyálkahártyáján lévő mikroflórát a nyálkacseppekkel és más váladékokkal együtt a környezetébe juttatja, s beszennyezi vele a levegőt. Igy terjedhetnek a szoba levegőjében a tuberkulózis, az influenza, tüdőgyulladás, fertőző agyhártyagyulladás, kanyaró, szamárköhögés, diftéria, sarlah és más betegségek baktériumai. A levegő ezenkivül port is tartalmaz, mely a föld felszinéről kavarodik fel.

Ezért tanusitanak hát a hazai és külföldi tudósok oly nagy érdeklődést a levegő fertőtlenitése, a levegőn keresztül történő fertőzés elleni harc iránt.

Különösen jelentős a levegő fertőtlenitése a gyermekek által látogatott helyeken, - az óvodában, az iskolában és a gyógyintézetekben -, mert a gyermekek fertőzése javarészt levegő utján történik.

Milyen módjai vannak a levegő fertőtlenitésének?

Napjainkban mechanikus, vegyi és fizikai módszerekkel fertőtlenitik a levegőt. Igen jó fertőtlenitési mód a rövidhullámu ibolyántuli sugarakkal történő fertőtlenités. Az ibolyántuli sugarak káros hatása a baktériumokra már régóta ismeretes. De egészen a legutóbbi időkig nem alkalmazták széles körben ezt a fertőtlenitési eljárást, mert nem voltak biztonságos, hozzáférhető és jól kezelhető energiasugárzó források.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Most azonban megváltozott a helyzet: hazánkban megszervezték az ugynevezett baktériumölő "lámpák" gyártását, melyek a levegőt megtisztitják a baktériumoktól és a penészgombáktól. Ezek alacsony nyomásu, a lumineszkáló lámpákhoz hasonló, de luminoforral nem rendelkező higanylámpák. Az ilyen lámpákat különleges, a rövidhullámu ibolyántuli sugarakat átbocsátó üvegből készitik.

Szovjet tudósok számtalan megfigyelése azt bizonyitja, hogy a baktériumölő lámpák hatásának kitett helyiségekben tartózkodók megbetegedési aránszáma kétszer-háromszor alacsonyabb. Érdekes ebből a szempontból az a munka is, amit a londoni hygiéniai bizottság vezetésével 1954-ben végeztek. Vizsgálataik azt igazolják, hogy a fertőző megbetegedések száma jelentősen /45 %-ra/ csökkent a londoni iskolásgyerekek között annak következtében, hogy tömegesen alkalmaztak ibolyántuli sugárzást a tantermekben.

A baktériumölő lámpákat széles körben használják a Szovjetunióban és külföldön is a levegő fertőtlenitésére iskolákban, kórházakban, gyógyintézetekben, bölcsödékben és más közintézményekben. Célszerü lenne ilyen lámpákat használni a gyermekkönyvtárak levegőjének fertőtlenitésére is.

A Szovjetunió Állami Lenin Könyvtárának tudományos-kutató laboratóriuma 1952-1953.években tanulmányozta a rövidhullámu ibolyántuli sugárzás hatását a penészgombák sporáira a könyvraktárak levegőjének, valamint a penész által megtámadott könyvek fertőtlenitésére. Vizsgálták e sugaraknak a papirra gyakorolt hatását is.

A laboratórium a következő eredményre jutott: a raktárak levegőjének fertőtlenitésére célszerü megfelelő módon elhelyezett /un. "rejtett"/ a recirkulációs elve alapján müködő baktériumölő lámpák felszerelése. Ugynevezett "nyilt" baktériumölő lámpákat nem szabad a raktárak fertőtlenitésére használni, mert a rövidhullámu ibolyántuli sugárzás hatására oxidáló hidrolitikus folyamat keletkezik a papirban, mely tönkre teszi a papiranyagot.

Az Erisman Egészségügyi Intézetben szerkesztett recirkulációs baktériumölő berendezés, mely rövidhullámu ibolyántuli sugárzással fertőtleniti a helyiségeket, egy 1150 mm hosszu és 460 mm átmérőjü aerodinamikus fémcsőből áll, melybe BUV-15 vagy BUV-30 baktériumölő lámpá-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

kat helyeznek. A cső egyik végére szerelt ventillátor hatására a helyiség levegője a forró lámpák alatt cirkulál, s igy a helyiség levegője megtisztul a mikroorganizmusoktól.

A Szovjetunió Állami Lenin Könyvtára a kis iskolások olvasótermében állitott fel ilyen recirkulációs baktériumölő készülékeket.

A helyiség levegőjének a sugárzás előtt és után végzett mikrobiológiai elemzése a fenti eljárás eredményességét bizonyitja. Megjegyzendő, hogy az ibolyántuli sugarak alkalmazása nem helyettesiti, csak kiegésziti a szokásos egészségügyi rendszabályokat: a rendszeres szellőztetést, a "nedves" takaritást.

A levegőnek recirkulációs baktériumölő lámpákkal történő fertőtlenitését alkalmazni kell a gyermek- és iskolai könyvtárakban.

Eredeti cim: Dezinfekcija vozduha baktericidnümi lampami.
Megjelent: Bibliotekar', 1957. 12.sz. 56-57.lap.
OSzK.ford.sz.: 1898.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

NEMZETKÖZI KIADVÁNYCSERE

JAVASLATOK UJ EGYEZMÉNY LÉTESITÉSÉRE

Az Unesco Bulletin for Libraries állandó olvasóit nem kell emlékeztetnünk arra, hogy a nemzetközi kiadványcsere előmozditása mindig az Unesco legfőbb céljai között szerepelt. Már 1948-ban összehivtak egy szakértőkből álló értekezletet annak megvitatására, milyen módon lehetne a nemzetközi kiadványcserét megjavitani. A közgyülés nyolcadik ülésszaka felhatalmazta a főtitkárt arra, hogy "a kiadványcserére vonatkozó nemzetközi egyezmények előkészitése céljából tegye meg a szükséges intézkedéseket".

E felhatalmazás alapján a főtitkár 1956 februárjában összehivott egy szakértőkből álló értekezletet annak megvitatására, hogy kivánatos-e a kiadványcserére vonatkozó nemzetközi egyezmény előkészitése..... A szakértők, miután megvizsgálták az 1886.évi brüsszeli egyezmény hatályosságát s a jelenlegi csereintézmények munkáját, egyhangulag megállapodtak abban, tegyen a főtitkár a közgyülés kilencedik ülésszakának javaslatot ilyen nemzetközi egyezmény előkészitésére. A közgyülés, elfogadva a bizottság javaslatát, felhatalmazta a főtitkárt, készittessen valamelyik későbbi közgyülés elé való terjesztés végett egy vagy több egyezmény-tervezetet.

Ennek megfelelően a titkárság nemzetközi kiadványcserére vonatkozó előzetes jelentést és előzetes egyezménytervezeteket készitett, s ezeket 1957 juliusában megküldte valamennyi tagállamnak. A tagállamok észrevételeit és megjegyzéseit záró jelentésben összegezte.

.....

Végezetül, az Unesco 1958 május 28-a és junius 7-e között Brüsszelben valamennyi tagállamának technikai és jogi szakértőiből álló értekezletet hiv össze, abból a célból, hogy egyrészt tanulmányozzák a zárójelentést, másrészt azért, hogy az Unesco közgyülésének 1958 novemberében Párisban tartandó tizedik ülésszaka elé való terjesztés céljából egy vagy több egyezmény-tervezetet készitsenek.

Eredeti cim: International exchange of publications.

Megjelent: Unesco Bulletin for Libraries, 1958. 4.sz. 87.lap.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Bilak, B.:

KÖNYVKIÁLLITÁSOK VAKOK SZÁMÁRA

A Szovjetunióban évről-évre nő a Braille-irásos müvek kiadása, fejlődik a vakok könyvtári hálózata.

A Vakok Köztársasági Központi Könyvtára /Moszkva/ jól berendezett olvasóteremmel és olvasófülkékkel rendelkezik. A felolvasói munkát külön erre a célra kiképzett munkatársak végzik. Az olvasóterem minden anyaga /kartotékok, ajánló bibliográfiák, hirdetmények stb./ Braille-irással készül. Az irodalom propagálására a könyvtárak könyvkiállitásokat rendeznek. Könyvtárunkban a könyvkiállitásokat néhány sajátosság jellemzi, ami főleg abból adódik, hogy a világtalan olvasók a kezükkel "nézik" a könyveket. Aszerint, hogy az adott témához mennyi irodalom áll rendelkezésre, a kiállitás céljára csak Braille-irásos, vagy csak közönséges betükkel nyomtatott könyveket választunk ki. Gyakran azonban kiállitunk mindkét irással készült könyveket /kombinált kiállitások/.

A vak olvasók számára a kiállitásokról külön forgatókönyvet készitünk Braille-irással. Ezenkivül ajánló könyvjegyzéket szerkesztünk. Minden közönséges betükkel nyomott könyvhöz cédulát mellékelünk, melyen a cimleirás Braille-irással szerepel. Mindez lehetővé teszi, hogy olvasóink önállóan, a könyvtáros segitsége nélkül "nézzék végig" a kiállitást.

Ha a kiválasztott témához van elég Braille-irásos irodalmunk, akkor csak ilyen könyvekből állitjuk össze a kiállitást. Ilyen volt pl. a "Puskin és Glinka" kiállitás. A "Mit olvassunk Puskinról és Glinkáról" könyvjegyzék szintén Braille-irással készült. Az olvasók különösen szivesen tanulmányozták ezt a kiállitást s néhány nap alatt több mint 90 könyvet kölcsönöztek ki.

Mivel azonban nem minden témához lehet Braille-irásos könyveket

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

találni, gyakran kénytelenek vagyunk a kiállításon rendes betükkel nyomtatott könyveket is elhelyezni. Ilyenek voltak a Dosztojevszkijről, Korolenkoról, Egyiptomról és Dániáról rendezett kiállitások. Ezekhez a kiállitásokhoz az ajánló bibliográfiákat és a tárlókban kiállitott könyvek leirását Braille-irással készitjük. Mivel a kiállitásokon csak felületesen ismerkedhetnek meg a vak olvasók, a könyvekkel,ezért minden esetben külön könyvismertetést is tartottunk.

Hangsulyoznunk kell, hogy minden kiállitásunkat nagy érdeklődéssel fogadják olvasóink.

Példaként foglalkozzunk részletesebben azzal az olvasótermünkben felállitott nagy, szemléltető könyv- és folyóirat kiállitással, mely a Szovjetunió Kommunista Pártja XX.Kongresszusával foglalkozott. Ez a kiállitás - könyvanyagának összetételét tekintve - kombinált kiállitás volt. Tekintélyes, jegyzettömb formájában készült bibliográfiai anyagot mutattunk be. ..... Egy év alatt a kiállitás anyagából 54 Braille-irásos és 424 normál nyomtatott könyvet kölcsönöztünk ki.

A kiállitás anyagának kiegészitéseképpen Braille-irásos ajánló bibliográfiákat állitottunk össze a következő témákról: "A Kommunista Párt - a kommunizmust épitő szovjet társadalom vezető ereje", "A szovjet népgazdaság további fellenditéséért".

Nagy segitségére voltak az olvasóknak a plasztikus diagrammok, melyek a szovjet ipar legfontosabb ágainak - nyersvas- és.acéltermelés, szén-, nyersolajtermelés, villamosenergia termelés - eredményeit dokumentálták. A diagrammok minden felirata Braille-irásos volt.

A kiállitás megszemlélésekor komoly észrevételeket tettek az olvasók: "A jegyzettömb formájában készült könyvjegyzékek nem nagyon alkalmatosak, mert ezeknek a lapozásához nincs elegendő hely. A lapok visszahajlanak a kézre, ezért csak fél kézzel lehet olvasni, mert a másikkal a lapokat kell tartani. Az ilyesmit kényelmesebb asztalon forgatni." Ebből megtudtuk, hogy a jegyzettömb formáju bibliográfia nem alkalmazható könyvkiállitáson.

Mivel "Az SzKP XX.Kongresszusa" kiállitás kombinált kiállitás volt, a könyvtárosok könyvismertetéseket tartottak a kiállitott irodalomról, s az olvasók érdeklődésére elbeszélgettek a kiállitás egyes részeivel kapcsolatos könyvekről. .....

Eredeti cim: Knizsnüe vüsztavki dlja szlepüh.
Megjelent: Bibliotekar', 1957. 12.sz. 50-51.l.
OSzK ford.sz.: 1897.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

S Z E M L E

Kozioł, Cz.:

A FALUSI KÖNYVTÁRAK LENGYELORSZÁGBAN

Tudjuk, hogy a falusi könyvtárak nagyobb hatást gyakorolnak a közösség életére, mint a nagy városok könyvtárai. A nagy városokban ui. az egyéb kulturális tevékenységeknek és szórakozásnak egész széles skálája áll a közönség rendelkezésére. Ez magyarázza a vidéki közművelődési könyvtári hálózat megteremtésének a fontosságát. A szóbanforgó probléma azonban sok nehézségbe ütközik: ilyenek pl. a nagy távolságok, amelyek a szétszórtan fekvő házakat a községtől elválasztják, a rossz közlekedési utak, továbbá az a tény, hogy a földmivesek müveltségi szinvonala eléggé alacsony és kenyérkereső munkájuk mellett kevés szabad idejük marad az olvasásra; a legfontosabb azonban az, hogy hiányzik a szellemi ösztönzés.

Mégis, a második világháboru óta Lengyelországban igen hasznos munkát végeztek és megteremtették a vidéki közművelődési könyvtárak hálózatát. A háboru előtt kevés ilyen jellegü könyvtár volt. A vidéki állami közművelődési könyvtári hálózatban mindössze kb. egy millió könyv jutott 25 millió lakosra; ezek a kis gyüjtemények is azonban sulyos veszteséget szenvedtek a háboru alatt.

A községi könyvtárak hálózata

A könyvtárakra és a könyvgyüjtemények gondozására vonatkozó 1946. április 17.-i könyvtári törvény meghatározta az állam és a helyi szervek által fenntartott közművelődési könyvtárak hálózatának a megteremtésére és igazgatására vonatkozó jogi és pénzügyi alapokat. Ennek a törvénynek a végrehajtása során létrehozták a községi, városi, járási és vajdasági könyvtárakat. A járási és vajdasági könyvtárak feladata, hogy a kisebb könyvtáraknak utmutatást adjanak szervezési kérdésekben, valamint segitséget nyujtsanak olyan könyveknek a köl-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

csönadásával, amelyek a vidék helyi könyvtáraiban nincsenek meg.

Az 1946-1947-ben életrehivott járási könyvtárak alkották az egész hálózat magját. 1948-tól 1949-ig mintegy 3.000 községi könyvtárat szerveztek. Az Oktatásügyi Minisztérium végezte a könyvek beszerzését, köttetését, a katalóguscédulák és más könyvtári nyomtatványok kinyomatását, stb., s a helyi népi tanácsok adták a helyiséget. Az 1954.év végén a községi közmüvelődési könyvtáraknak összesen 8,549.000 kötet könyve volt a falusi olvasók száma pedig elérte az 1,732.000-et. Ezenkivül 17.000 könyvkölcsönző állomást szerveztek az olyan kisebb falvakban, amelyekben nem volt állandó jellegü könyvtár. E kölcsönzőállomásokat a községi és járási könyvtárak látták el könyvekkel. 1954-ben már 26.000 ilyen kölcsönzőállomás müködött.

1954-ben Lengyelországban uj közigazgatási felosztást léptettek életbe. A meglévő 3.000 nagyobb községből 9.000 kisebb községet alakitottak; ezek közt több mint 4.000 olyan község volt, amelyeknek lakosszáma nem haladta meg a 2.000-et. A vidéki könyvtári hálózatot tehát az uj helyzethez kellett alkalmazni.

1955-ben már 3.647 könyvtár volt falun. 1956-ban a számuk 4430-ra emelkedett, s állományuk elérte a 10,574.000 kötetet.

Nagyobb számu kiskönyvtár esetén a könyvekből nem áll kellő választék az olvasók rendelkezésére. Ugyancsak nehéz az ujabb kiadások beszerzése és képzett könyvtári munkaerők biztositása. A tul gyors fejlődés hátrányai ezen a területen abban nyilvánultak meg, hogy a községi könyvtárak számának jelentős emelkedését nem követte az olvasók és a kölcsönzések számának megfelelő emelkedése. 1955-ben 1,853.000 olvasóra 27,076.000 kölcsönzés jutott. 1956-ban az olvasók száma 1,785.000, a kölcsönzéseké pedig 26,366.000 volt. Ennek következtében az állandó jellegü könyvtárak létrehozásának ütemét lassitani akarjuk és lemondunk arról, hogy a könyvtári hálózatot az ország uj közigazgatási felosztásához alkalmazzuk. A jövőben a kisebb városokban és mezővárosokban jelentősebb könyvtárakat hozunk létre; ezek biztositják majd a helyi könyvkölcsönző állomások jó munkáját és könyvekkel való ellátását.

A falusi olvasók könyvellátása

Azokon a könyveken kivül, amelyek a községi könyvtárakban találhatók, a járási könyvtárak állománya is rendelkezésére áll a vidéki olva-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

sóknak; drágább könyveket pedig kölcsönvehetnek a vajdasági könyvtáraktól. Az elavult és nem-használt könyveket azonban már évek óta nem selejtezték ki a könyvtárakból. Minthogy a könyveknek vidékre való küldését központi szerv tervezi és végzi, egyes müvek kiválogatásánál ninesenek tekintettel a helybeli olvasók izlésére és igényeire. Igy sok könyvtárban számos elfekvő könyvet lehet találni.

1956-ban a járási könyvtárakat bizták meg azzal a feladattal, hogy a községi könyvtárak számára uj könyveket vásároljanak. Egyidejüleg megkezdődött az állomány felülvizsgálása. Azt reméljük, hogy igy pontosabb képet kapunk a könyvgyüjtemények helyzetéről, hogy azután a helyi szükségleteknek megfelelőbb fejlesztési programot dolgozhassunk ki.

Társadalmi és kulturális munka

A szervezési és pénzügyi kérdések mellett a Központi Könyvtárügyi Igazgatóság foglalkozik azokkal a különböző kulturális és társadalmi akciókkal is, amelyeknek az a célja, hogy felébressze a közönségben az olvasás iránti érdeklődést és nevelje az olvasók izlését és erkölcseit. A szemléltető propaganda-kiállitások, a plakátok és brosurák, a könyveknek a távoli tanyákra való eljuttatása, olvasókörök alakitása, az önképzés módszereinek ápolása, különböző szórakoztató és müvészi akciók rendezése, a felnőttek iskolájával való kapcsolat - mind-mind olyan módszerek, amelyek erősitik a könyvtáraknak a társadalmi életre gyakorolt hatását és Lengyelországban is folynak több-kevesebb sikerrel.

Érdemes megemliteni egy uj kezdeményezést: 1956-ig évenként megtartották a falusi olvasók versenyét, amelyet 1951-ben inditott a Samopoc Chłopska nevü paraszt-szervezet. Ebben a versenyben a közmüvelődési könyvtárak és a társadalmi szervezetek vettek részt; 1954-ben körülbelül 600.000 olvasó kapcsolódott be ebbe az akcióba. 1955-ben, az ötödik verseny alkalmából ilyen jelszavakat bocsátottak ki: "Minden könyvtárnak legyen saját olvasóköre", "Minden családból legalább egy olvasót a könyvtárnak!". Minden nyáron járási, vajdasági konferenciát szerveztek. Ezeken a konferenciákon a versenyzők megvitatták a könyvvel való foglalkozásnak különböző szempontjait, bizonyitványokat osz-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

tottak ki és ünnepélyes dijkiosztást rendeztek.

Az utóbbi időben azonban a könyvtárosok kemény birálatot mondtak a "versenyekről". Főbb kifogásaik: a hivatalos statisztikákban szereplő teljesitmények nagymértékben megtévesztőek, - a társadalmi szervezetek részéről nyujtott segitség távolról sem mondható kielégitőnek, - a központi adminisztráció részéről bekért jelentések száma tulságosan magas. Éppen ezért nem is tartottak versenyeket 1957 folyamán. A birálat ellenére, a versenyekből értékes tapasztalatokat nyertünk; a versenyek eredményeképpen értékes munkát fejtettünk ui. ki a könyvolvasás gondolatának propagálása terén, olvasókörök szervezése tekintetében, stb.

Vidéki könyvtárainknak még sok nehézséggel kell megküzdeniök, többek között azon a téren is, hogy növelni kell a gyermekkönyvek és ifjusági könyvek beszerzésére szolgáló, ki nem elégitő összegü ellátmányt; különösen azért van erre szükség, mert /- az iskolai könyvtárak megléte ellenére -/ ez az olvasókategória a legmagasabb létszámu Lengyelországban. De növelnünk kell az ifjusági olvasók számát is. Legeslegfontosabb feladatunk mégis olyan szakképzett könyvtárosok kiválogatása és alkalmazása, akik egyrészt együtt tudnak müködni az egyéb nevelő- és társadalmi intézményekkel, másrészt tájékoztatást és eligazitást tudnak nyujtani az olvasóknak.

Eredeti cim: Rural libraries in Poland.
Megjelent: Unesco Bulletin for Libraries, 1958. 1.sz. 12-14.l.
OSzK.ford.sz.: 1915.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

TARTALOMJEGYZÉK

LIEBERS, G.: Az uj olvasótermi megoldások épitészeti kérdései 1

Román Könyvtáros Egyesület..... 10

ERNESTUS, H.: Az Amerikai Emlék-Könyvtár..... 11

RAKOV, B. M. - CSERENIN, V. P.: Szovjet információkereső-gépek 27

GRONSKÝ, A.: Az olvasóval való egyéni foglalkozás és nevelőmunka kérdései..... 37

KOBLITZ, J.: A dokumentumok tartalmi feltárásának módszerei.. 47

BELAJA, I.: A levegő fertőtlenitése baktériumölő lámpákkal... 63

Nemzetközi kiadványcsere. Javaslatok uj egyezmény létesitésére..... 66

BILAK, B.: Könyvkiállitások vakok számára..... 67

S z e m l e

KOZIOŁ, Cz.: A falusi könyvtárak Lengyelországban..... 69

. . . . . .

F.k.: dr. Jóború Magda
Orsz. Széchényi Könyvtár házi soksz.
Bp. VIII., Muzeum u. 3.